

Leidschendam-
Voorburg

Integraal huisvestingsplan

Primair Onderwijs 2019-2023

Gemeente Leidschendam-Voorburg

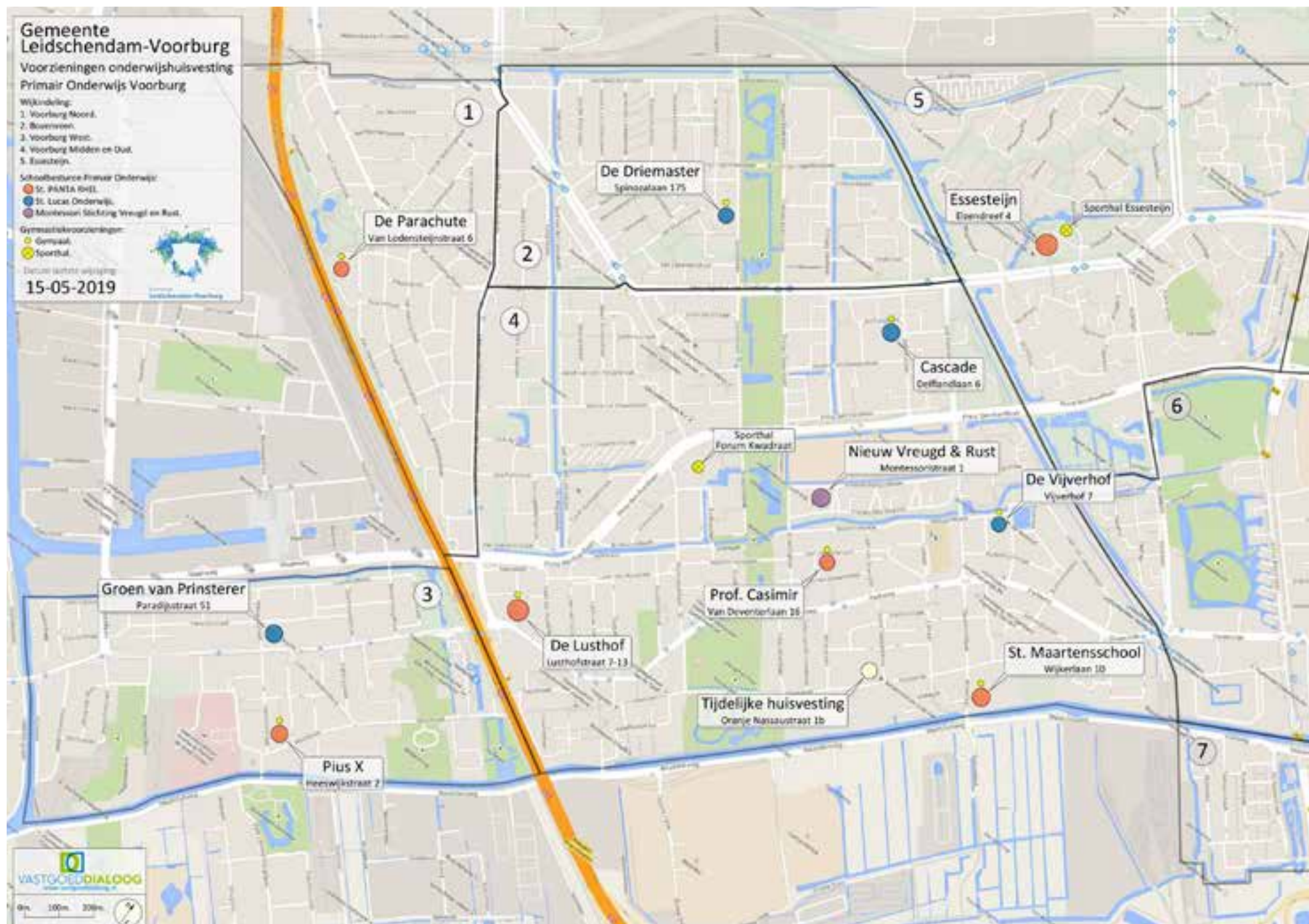
Integraal huisvestingsplan

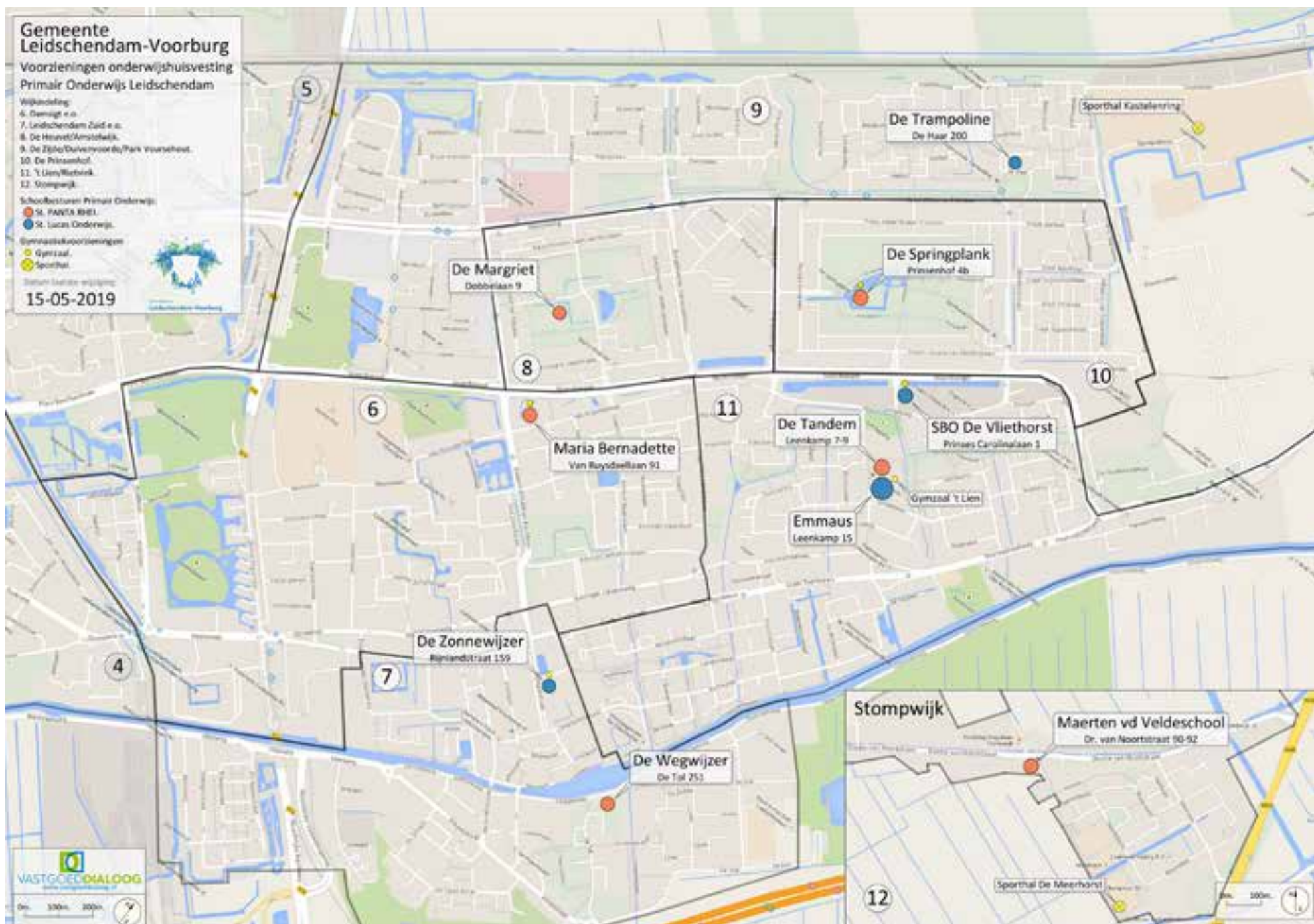
Primair Onderwijs 2019-2023

Inhoudsopgave

Samenvatting	6		
1 Inleiding	9	4 Trends en ontwikkelingen	22
1.1 Doelstelling	9	4.1 Functionaliteit	22
1.2 Afbakening	10	4.2 Integrale benadering nieuwbouw, uitbreiding, renovatie, duurzaamheid	22
1.3 Aanpak	10	4.3 Samenwerkingsvormen onderwijs breed	27
1.4 Wettelijke taak onderwijshuisvesting	10	4.4 Woningbouw	29
1.5 Uitvoering wettelijke taak onderwijshuisvesting	11		
1.6 Leeswijzer	12	5 Beleidsambities en financiële uitgangspunten	30
2 Het primair onderwijs in Leidschendam-Voorburg	13	5.1 Beleidskader IHP	30
2.1 Scholen	13	5.2 Financiële uitgangspunten	33
2.2 Samenwerkingsverbanden; 'ieder kind een kans!'	13		
2.3 Onderwijskwaliteit	13	6 Analyse onderwijshuisvesting	35
2.4 Leerlingenprognose	14	6.1 Uitgangspunten capaciteitsanalyse	35
2.5 Leerlingenstromen op gemeentelijk niveau	14	6.2 Analyse capaciteit basisscholen Voorburg	36
2.6 Leerlingenstromen op wijkniveau	15	6.3 Analyse capaciteit basisscholen Leidschendam	44
2.7 Schoolbesturen	15	6.4 Analyse capaciteit basisschool Stompwijk	52
3 Visie	18	6.5 Analyse capaciteit SBO	53
3.1 Visie op de sociale en ruimtelijke structuur	18	6.6 Analyse capaciteit gymnastiek	54
3.2 Visie op onderwijs – goed, divers en gespreid	19	6.7 Vergelijking leerlingenprognose met volumeafspraken	55
3.3 Visie op onderwijshuisvesting	20	6.8 Analyse spreiding en omvang scholen	55
		6.9 Analyse functionaliteit gebouwenbestand	57
		6.10 Analyse bouwkundige staat gebouwen	57
		6.11 Analyse IKC-aanbod	57
		6.12 Analyse toekomstbestendige en duurzame huisvesting	58

7 Categoriën	59
7.1 Definiëring categorieën	59
7.2 Voorburg – benodigde nieuwbouw en uitbreiding in de IHP-periode	59
7.3 Leidschendam – benodigde nieuwbouw en uitbreiding in de IHP-periode	61
7.4 Stompwijk – benodigde nieuwbouw en uitbreiding in de IHP-periode	62
8 Financiering & Planning	63
8.1 Categorie 1: Realisatie passende huisvesting 2019-2023	64
8.2 Categorie 2: Realisatie passende huisvesting 2024-2025	65
8.3 Categorie 3: Realisatie passende huisvesting 2026-2032 – voorlopige lijst	66
8.4 Tijdelijke huisvesting tijdens nieuwbouw/verbouwing	67
9 Vooruitblik	68
Bijlage I – Capaciteitsgegevens gebouwen	69
Bijlage II – Leerlingenprognose BO-scholen	72
Bijlage III – Ruimtebehoefte BO-scholen	73

Samenvatting

‘Goed onderwijs is belangrijk voor onze kinderen. De gemeente is verantwoordelijk voor de schoolgebouwen en -pleinen en gaat deze moderniseren. We ondersteunen de aanleg van kindvriendelijke en groen-blauwe schoolpleinen. We zetten het beleid van het vorige college voort als het gaat om kwaliteit bij verbouwen nieuwbouw van scholen, met name hanteren we de normen voor frisse scholen en de BENG-norm uit het kwaliteitskader onderwijs [...]. Om de kansen van kinderen [...] te vergroten, stimuleert de gemeente vroeg- en voorschoolse educatieve opvang of een Integraal Kind Centrum.’¹

In juni 2015 is het Integraal Huisvestingsplan voor het Primair Onderwijs in de gemeente Leidschendam-Voorburg opgesteld voor de periode 2015-2018. Dit IHP is geactualiseerd voor de periode 2019-2023, waarbij een doorkijk is gemaakt naar 2034 (eerstkomende 16 jaar).

Het geactualiseerde Integraal Huisvestingsplan (IHP) voor het Basisonderwijs (BO) en Speciaal Basisonderwijs (SBO) omschrijft de inzet van beleid voor de periode 2019-2023. Daarnaast wil de gemeente een doorkijk geven naar de ontwikkelingen tot 2034 en in beeld brengen welke schoolgebouwen in deze periode in aanmerking komen voor vervanging. Dit IHP heeft een strategisch karakter door vanuit visie, beleid en ontwikkelingen strategische keuzes te maken. Daarnaast wordt ook invulling gegeven aan de wettelijke taak van de gemeente: het voorzien in voldoende en adequate huisvesting.

Het IHP omschrijft de gewenste voorzieningenstructuur voor onderwijs-huisvesting op basis van een visie op onderwijs en onderwijshuisvesting. Trends en beleidsontwikkelingen worden geanalyseerd. Ontwikkelingen bij partners, zoals kinderopvang, worden in beeld gebracht. Er wordt gekeken naar de huidige capaciteit en de prognose van de ruimtebehoefte. Dit alles wordt vertaald in een aantal categorieën om te komen tot de gewenste voorzieningenstructuur.

Visie op onderwijshuisvesting

De gemeentelijke visie op onderwijshuisvesting is als volgt: De gemeente moet voldoen aan haar wettelijke taak om de scholen adequaat te huisvesten. Daarnaast is goed onderwijs onlosmakelijk verbonden met de kwaliteit van de onderwijshuisvesting. Schoolgebouwen moeten schoon, veilig, comfortabel en duurzaam zijn, met een uitdagende buitenruimte voor kinderen. Dit vraagt om functionele, duurzame en flexibele huisvesting met een veilige, groene buitenruimte.

Trends en ontwikkelingen

Dit IHP signaleert vier trends/ontwikkelingen die van invloed zijn op onderwijshuisvesting:

1. Veranderende onderwijsconcepten – Nieuwe ideeën over de invulling van goed onderwijs vragen om flexibele schoolgebouwen en schoolgebouwen die gedifferentieerde lesvormen kunnen faciliteren.
2. Integrale benadering van nieuwbouw, uitbreiding, renovatie en duurzaamheid – Als gevolg van de hogere kwaliteitseisen voor gebouwen vanuit onderwijs, bouwregelgeving en duurzaamheid zijn de bouwkosten gestegen. Eisen en richtlijnen voor deze thema's gaan ook steeds meer uit van een integrale benadering om desinvesteringen te voorkomen. Het strikte onderscheid in de onderwijsregelgeving tussen nieuwbouw en onderhoud belemmert een

¹ 'Samen aan Zet' - Coalitieakkoord Leidschendam-Voorburg 2018-2022, juni 2018.

integrale benadering. De VNG, PO-raad en VO-raad hebben daarom de minister gevraagd de wetgeving op een aantal onderdelen aan te passen, zodat een integrale benadering wél mogelijk wordt:

- a. Neem renovatie op als juridisch alternatief voor vervangende nieuwbouw.
- b. Hef het verbod voor scholen in het PO om te investeren op.
- c. Neem in de wet op dat gemeenten een IHP moeten vaststellen met een doorkijk van minimaal 16 jaar.

3. De ontwikkeling van Integrale Kindcentra (IKC's).

4. De woningbouwplannen voor Leidschendam-Voorburg (4.000 woningen tot 2040) en Den Haag (22.000 woningen in en rond de Binckhorst).

Wettelijke taak en aanvullende beleidsambities

De gemeente heeft een wettelijke taak om te voorzien in voldoende en adequate huisvesting voor scholen in het BO en SBO. Daarnaast stelt dit IHP voor om, op basis van de beschreven visie, trends en ontwikkelingen, in te zetten op de volgende speerpunten:

- volumebeleid;
- verbeteren van de functionaliteit van het gebouwenbestand;
- een integrale benadering van nieuwbouw, uitbreiding, renovatie en duurzaamheid, met als doel het realiseren van toekomstbestendige nieuwbouw;
- realiseren van IKC's;
- aanbieden van voldoende gymnastiekcapaciteit.

Financiële uitgangspunten / normbudgetten

Voor het beschikbaar stellen van budgetten handhaaft de gemeente de normbudgetten zoals die zijn vastgesteld in het vorige IHP. De gemeente zal daarbij op basis van het definitieve ontwerp per project bekijken of situationeel een verhoging van het budget nodig is. Voor de realisatie van IKC's stelt de gemeente eveneens middelen ter beschikking.

Volumebeleid

Op basis van de prognoses blijkt dat zonder voortzetting van het volumebeleid een huisvestingstekort ontstaat bij een aantal scholen en een huisvestingsoverschot bij een aantal andere scholen. Deze ongelijke leerlingstromen zijn een bedreiging voor de spreiding van de onderwijsvoorzieningen in Leidschendam-Voorburg.

Als aanvullend beleid stelt dit IHP daarom voor om volumeafspraken voor schoolomvang vast te leggen. Deze volumeafspraken hebben als doel om een divers en goed gespreid aanbod van onderwijs te borgen en de huisvesting te optimaliseren. Bijkomend voordeel is dat volumebeleid desinvesteringen tegengaat, duurzaamheid van gebouwen bevordert en mogelijk ruimte zou kunnen scheppen voor investeringen.

Klein Plaspoelpolder

Vanuit spreiding is een extra schoollocatie in Klein Plaspoelpolder gewenst. Vanuit leerlingenaantallen en schoolgrootte is een voorziening echter niet haalbaar. De woningbouw in Klein Plaspoelpolder levert te weinig kinderen op (110) voor het realiseren van een nieuwe schoollocatie. De vraag naar onderwijshuisvesting in de gemeente kan in de toekomst mogelijk veranderen als minder kinderen kiezen voor een school buiten de gemeente.

IKC's

Voor het realiseren van IKC's zet de gemeente de volgende maatregelen in: (1) Mocht een ingreep aan een schoolgebouw noodzakelijk zijn, dan wordt per situatie in overleg met gemeente en schoolbesturen bezien of brede samenwerking of IKC-vorming realiseerbaar is. (2) De gemeente ondersteunt schoolbesturen in hun ambities om bre(e)d(er) samen te werken met maatschappelijk partners en is bij IKC's in beginsel bereid de kapitaallasten van de huisvestingscomponent voor maatschappelijke partners voor te financieren op basis van kostendekkende huur.

Vraag en aanbod onderwijshuisvesting

Vraag en aanbod zijn in 2019 over de gehele gemeente gezien nagenoeg in evenwicht.

In Voorburg zal de vraag naar onderwijshuisvesting vanaf 2022/2023 geleidelijk afnemen. In Leidschendam zal gedurende 5 tot 10 jaar de vraag naar onderwijshuisvesting toenemen, waardoor op termijn een tekort aan huisvesting in Leidschendam ontstaat. In Stompwijk zijn vraag en aanbod tot 2032 in evenwicht.

Categorieën

De wettelijke taak en de beleidsambities zijn uitgewerkt in bouwprojecten. Binnen de projecten wordt een onderscheid gemaakt naar periode van uitvoering. Daarbij wordt rekening gehouden met projecten die reeds in de begroting zijn opgenomen. Dit levert een prioritering op van de projecten in 3 categorieën, die ieder een scenario vormen in dit IHP:

- **Categorie 1: Realisatie passende huisvesting 2019-2023**
Projecten in categorie 1 zijn al in de begroting opgenomen. In deze periode wordt passende onderwijshuisvesting gerealiseerd voor Pius X, Vijverhof, De Wegwijzer en De Trampoline die functioneel niet meer voldoen en/of te oud zijn.
De Montessori NV&R wordt beperkt aangepast.

- **Categorie 2: Realisatie passende huisvesting 2023-2025**
Projecten in categorie 2 zijn eveneens in de begroting opgenomen. In deze periode wordt passende onderwijshuisvesting gerealiseerd voor Maria Bernadette en De Driemaster die functioneel niet meer voldoen en/of te oud zijn.
Voor De Zonnewijzer wordt onderzocht of deze kan worden uitgebreid.
- **Categorie 3: Realisatie passende huisvesting 2026-2032**
De projecten in categorie 3 vormen een voorlopige lijst van scholen die mogelijk in aanmerking komen voor vervangende nieuwbouw. Het betreft Montessori NV&R, Essesteijn, De Parachute en SBO de Vliethorst. De noodzaak voor nieuwbouw zal worden bepaald op basis van een nadere scan van functionaliteit en technische staat. Uitvoering van deze projecten zal na 2025 worden ingepland. De Cascade wordt mogelijk uitgebreid.

1 Inleiding

‘Goed onderwijs is belangrijk voor onze kinderen. De gemeente is verantwoordelijk voor de schoolgebouwen en -pleinen en gaat deze moderniseren.’

Dit citaat is afkomstig uit het Coalitieakkoord 2018-2022 ‘Leidschendam-Voorburg: Samen aan Zet’.² Onderwijs legt een basis om volwaardig te kunnen participeren in de maatschappij. De aanwezigheid van scholen levert daarnaast een belangrijke bijdrage aan de leefbaarheid in de afzonderlijke wijken en de gemeente als geheel. Goed en gevarieerd onderwijs maakt de gemeente bovendien aantrekkelijk voor de ruim 75.000 inwoners.

Onderwijs heeft een relatie met de kwaliteit van de onderwijshuisvesting (zie H4). Inzicht in bestaande en toekomstige behoefte aan onderwijshuisvesting maakt het mogelijk om een lange-termijn-beleid te ontwikkelen. Om de gewenste kwaliteit van de onderwijshuisvesting te realiseren, maakt de gemeente Leidschendam-Voorburg Integrale Huisvestingsplannen (IHP’s). Het laatste IHP dateert uit 2015 en had een planningshorizon tot 2018. De gemeente wil nu een huisvestingsplan ontwikkelen voor de periode 2019-2023, met een doorkijk naar 2034. Om die reden wordt het IHP 2015-2018 geactualiseerd.

1.1 Doelstelling

De gemeente heeft een wettelijke taak om zorg te dragen voor de onderwijshuisvesting voor het primair en voortgezet onderwijs. De basis voor het onderwijshuisvestingsbeleid van de gemeente is vastgelegd in de verordening voor de onderwijshuisvesting (zie par. 1.4 en 1.5). De gemeente kan echter beleidsambities hebben, die de verordening voor de onderwijshuisvesting

overstijgen. In dit IHP formuleren de gemeente en de schoolbesturen mogelijk aanvullend beleid voor onderwijshuisvesting.

Om de investeringen in de onderwijshuisvesting voor het Basisonderwijs (BO) en Speciaal Basisonderwijs (SBO) voor meerdere jaren te bepalen, wil de gemeente een IHP voor het BO en SBO opstellen. Hiermee borgt de gemeente dat er voldoende ruimte op scholen beschikbaar is om elk kind een plek op een school aan te bieden.

Om een efficiënt en doelmatig plan te ontwikkelen omschrijft het IHP de gewenste voorzieningenstructuur voor onderwijshuisvesting op basis van een visie op onderwijs. Trends en ontwikkelingen die van invloed zijn op onderwijs worden geanalyseerd. Er wordt gekeken naar de huidige capaciteit, leerlingenprognoses en ruimtebehoefte. Dit alles wordt vertaald in een aantal categorieën om te komen tot de gewenste voorzieningenstructuur. Het IHP biedt de gemeente in samenwerking met de schoolbesturen de mogelijkheid gericht onderwijshuisvestingsbeleid te voeren, strategische keuzes te maken en besluiten integraal af te wegen. Het resultaat is een planmatige aanpak en een beleidsmatig kader voor de onderwijshuisvesting: zowel ruimtelijk, kwalitatief als financieel.

Het IHP omschrijft de inzet van beleid en middelen voor de periode van 2019-2023 met een doorkijk naar 2034 (eerstkomende 16 jaar). Het IHP wordt elke vier jaar aan de hand van actuele ontwikkelingen en trends, voortschrijdend inzicht en nieuwe prognoses bijgesteld. Op die manier blijft het IHP een dynamisch en actueel plan.

² ‘Samen aan Zet’ - Coalitieakkoord Leidschendam-Voorburg 2018-2022, juni 2018.

1.2 Afbakening

Dit IHP heeft alleen betrekking op de scholen die vallen onder de Wet op het Primair Onderwijs (WPO); dit zijn de openbare en bijzondere scholen voor basisonderwijs en de speciale school voor basisonderwijs (SBO). Scholen voor speciaal onderwijs (SO), voortgezet onderwijs (VO) en middelbaar beroeps-onderwijs (MBO) maken geen deel uit van dit plan.

1.3 Aanpak

Gemeente en schoolbesturen hebben vanaf het begin constructief gepartici-peerd in de totstandkoming van dit IHP. Door het IHP gezamenlijk te ontwik-kelen, worden plannen van gemeente en scholen op elkaar afgestemd en kunnen beide partijen een duidelijk, efficiënt en gedragen huisvestingsbeleid voeren.

Leerlingenprognoses en gebouwgegevens zijn aangeleverd door de gemeente en getoetst bij de schoolbesturen. In interviews met de schoolbesturen is het IHP-traject besproken, zijn beleidsontwikkelingen en beleidswensen door-genomen en zijn de visies en ambities van de individuele schoolbesturen in beeld gebracht.

In gezamenlijke sessies met de schoolbesturen en gemeente is deze infor-matie besproken en verder doorgrond. De behoeftes en mogelijkheden per school zijn geïnventariseerd. Parallel aan deze plenaire bijeenkomsten is het IHP ontwikkeld en in rapportvorm uitgeschreven. Zodoende is gaandeweg draagvlak gecreëerd voor de inhoud van dit IHP.

1.4 Wettelijke taak onderwijshuisvesting

Gemeenten dragen de zorg voor de voorzieningen in de huisvesting van het BO, SBO, (V)SO en VO welke zich op het grondgebied van de gemeente bevinden. Het is eveneens de verantwoordelijkheid van gemeenten om bekos-tigde internationale leerlingen te huisvesten. Dit wordt de zorgplicht genoemd en staat beschreven in de Wet op het Primair Onderwijs (hierna: WPO), art. 91 en verder. De WPO vormt samen met de Wet op het Voortgezet Onderwijs (WVO) en de Wet op de Expertisecentra (WEC) de basis voor onderwijshuisves-tingsbeleid op gemeentelijk niveau. Naast de zorgplicht zijn de belangrijkste elementen uit de wetgeving de volgende:

- De voorzieningen in de huisvesting waarvoor de gemeente verantwoor-delijk is, zijn benoemd in de wetgeving (art. 92, WPO). Daarbij gaat het o.a. om (vervangende) nieuwbouw en uitbreiding. In de WVO is in 2005 een wetswijziging opgenomen waarbij de verantwoordelijkheid voor het onderhoud bij het VO is doorgedecentraliseerd naar de schoolbesturen. Voor het PO is de verantwoordelijkheid voor het onderhoud sinds 1 januari 2015 doorgedecentraliseerd naar de schoolbesturen (zie par. 1.5).
- De gemeente (raad) is verplicht om een verordening voor de onderwijs-huisvesting vast te stellen. Deze verordening dient in op overeenstem-ming gericht overleg met schoolbesturen tot stand te komen (WPO, art. 102). Binnen de gestelde kaders van deze WPO, WEC en de WVO kunnen gemeenten een eigen verordening opstellen. De Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) heeft ter ondersteuning een modelveror-dening voor de onderwijshuisvesting opgesteld waarin de Rijksregelgeving is vastgelegd. In de praktijk wordt deze modelverordening door gemeenten gebruikt en op onderdelen uitgebreid.
- De gemeente dient jaarlijks een budget vast te stellen zodanig dat rede-lijkerwijs kan worden voorzien in de huisvesting van de scholen op het grondgebied van de gemeenten.

- De gemeente dient een programma voorzieningen onderwijshuisvesting vast te stellen. Dit programma bevat alle aangevraagde voorzieningen die het jaar daaropvolgend voor bekostiging door de gemeente in aanmerking komen. Verzoeken die worden afgewezen moeten in een overzicht staan evenals de weigeringsgronden op basis waarvan aanvragen geweigerd kunnen worden.
- De uitzondering hierop is dat gemeenten met schoolbesturen kunnen overeenkomen dat het schoolbestuur zelf verantwoordelijk is voor de huisvestingsvoorzieningen en daarvoor van de gemeente jaarlijks een bedrag ontvangt. Hierbij gaat het om de zogenaamde doordecentralisatie. Dit kan gaan om alle huisvestingsvoorzieningen, maar ook om een gedeelte daarvan. Hoewel er sprake is van een doordecentralisatie van taken behoudt de gemeente de zorgplicht.

De financiering van de onderwijshuisvesting loopt deels rechtstreeks via de schoolbesturen als onderdeel van de lumpsum en deels via de gemeenten (het gemeentefonds). Beide partijen hebben een eigen verantwoordelijkheid als het gaat om de bekostiging, het beheer en de exploitatie van de onderwijshuisvesting.

1.5 Uitvoering wettelijke taak onderwijshuisvesting

Leidschendam-Voorburg heeft een verordening voor de onderwijshuisvesting (hierna: verordening). Deze wordt geactualiseerd. De verordening is hoofdzakelijk een uitwerking van de regels zoals die in de WPO zijn vastgelegd, maar biedt ook ruimte voor een lokaal huisvestingsbeleid.

Op grond van de verordening stelt de gemeente (het college) jaarlijks het programma voorzieningen onderwijshuisvesting vast waarin wordt

aangegeven welke aangevraagde voorzieningen voor vergoeding in aanmerking komen. De verordening bevat namelijk criteria voor het toekennen van huisvestingsaanvragen. Daarnaast is vastgelegd op welke vergoeding de schoolbesturen kunnen rekenen bij een bepaalde huisvestingsvoorziening. Een aanvraag voor opname van een voorziening op het programma voorzieningen onderwijshuisvesting moet volgens de verordening voor 1 februari van het jaar van de vaststelling van het programma voorzieningen onderwijshuisvesting zijn ingediend bij de gemeente. Ook bevat de verordening regels over het delen van ruimtes in schoolgebouwen met andere scholen, verenigingen of commerciële partijen, zoals kinderopvangorganisaties.

Huisvestingstaken die niet in de verordening zijn vastgelegd, behoren tot de verantwoordelijkheid van de schoolbesturen. Schoolbesturen zijn verantwoordelijk voor het onderhouden, beheren en exploiteren van de door hen gebruikte schoolgebouwen. De schoolbesturen ontvangen jaarlijks van het Rijk een vergoeding voor de instandhouding van het schoolgebouw (materiële instandhouding (MI)-bekostiging). Deze vergoeding is gebaseerd op het aantal leerlingen van een school.

Alle Nederlandse gemeenten ontvangen via een stelsel van objectieve maatstaven een algemene uitkering vanuit het Gemeentefonds. Hierin zitten ook de middelen voor onderwijshuisvesting. Dit is een algemene uitkering, waarmee gemeenten eigen beleidsprioriteiten kunnen stellen. De bedragen zijn dus niet geoormerkt voor onderwijshuisvesting en de hoogte is niet afhankelijk van de werkelijke uitgaven van de gemeente.

De gemeente heeft op grond van de wet de zorgplicht voor de huisvesting van scholen. Dat betekent dat er voldoende middelen beschikbaar moeten worden gemaakt waarmee bijvoorbeeld nieuwe schoolgebouwen kunnen worden gerealiseerd en oude schoolgebouwen kunnen worden vervangen. De gemeente heeft de volgende verantwoordelijkheden in de onderwijshuisvesting:

- Vervangende nieuwbouw,
- nieuwbouw,
- uitbreiding en tijdelijke huisvesting,
- eerste inrichting onderwijsleerpakket en meubilair,
- herstel van constructiefouten,
- herstel van schade als gevolg van bijzondere omstandigheden,
- OZB en verzekeringen.

1.6 Leeswijzer

Dit IHP is als volgt opgebouwd:

- Hoofdstuk 2 beschrijft het actuele onderwijsaanbod in Leidschendam-Voorburg: de aanwezige scholen, onderwijsrichtingen en schoolbesturen, de leerlingenprognoses en de herkomst van de leerlingen.
- Hoofdstuk 3 omschrijft de visie van de gemeente op onderwijs en onderwijshuisvesting.
- Hoofdstuk 4 gaat in op de voor dit IHP relevante trends en ontwikkelingen in onderwijs en onderwijshuisvesting.
- Hoofdstuk 5 bespreekt de mogelijk aanvullende beleidsambities van de gemeente en de schoolbesturen.
- Hoofdstuk 6 analyseert de staat van de onderwijshuisvesting inclusief gymnastiekhallen door de huidige situatie te vergelijken met de staande kaders en de beleidsambities uit hoofdstuk 5.
- In hoofdstuk 7 vertaalt de informatie uit de voorgaande hoofdstukken in categorieën voor de onderwijshuisvesting. Er wordt bij iedere categorie rekening gehouden met de visies, relevante trends en ontwikkelingen.
- Hoofdstuk 8 geeft een overzicht van de planning en financiering van de projecten.
- Hoofdstuk 9 kijkt vooruit op de periode tot en met 2034, na uitvoering van het gekozen scenario.

2 Het primair onderwijs in Leidschendam-Voorburg

Onderwijs draagt bij aan de persoonlijke vorming van jongeren, zodat zij optimaal kunnen functioneren in de maatschappij: nu en in de toekomst. In de leeftijd tot en met 12 jaar wordt in het primair onderwijs een belangrijke basis gelegd voor talentontwikkeling van de jeugd.

Dit hoofdstuk beschrijft het onderwijsaanbod voor het primair onderwijs in Leidschendam-Voorburg: de aanwezige scholen, schoolbesturen en onderwijsrichtingen, profilering, onderwijskwaliteit, de prognose en de herkomst van leerlingen.

2.1 Scholen

Basisonderwijs

Leidschendam-Voorburg telt 20 basisscholen, verdeeld over 20 locaties.³ Leerlingen hebben de keuze uit openbaar, rooms-katholiek, protestants-christelijk, interconfessioneel en algemeen bijzonder onderwijs. Naast deze onderwijsrichtingen op basis van het geloof kunnen ouders ook kiezen voor onderwijs volgens de Montessori- of Daltonmethode. De gemiddelde loopafstand naar scholen bedraagt slechts 0,6 kilometer; daarmee is het onderwijsaanbod voldoende gespreid en redelijk divers.

Speciaal basisonderwijs

Voor kinderen die zich op de gewone basisschool niet optimaal kunnen ontwikkelen, biedt SBO De Vliethorst geschikt onderwijs. De school combineert vakbekwaam basisonderwijs met specifieke leer-, gedrags- en opvoedingsexpertise. SBO De Vliethorst is gevestigd in de wijk 't Lien/De Rietvink en is onderdeel van Stichting Lucas Onderwijs.

³ Situatie na realisatie van Pius X, De Trampoline en De Wegwijzer.

2.2 Samenwerkingsverbanden; 'ieder kind een kans!'

Samenwerkingsverbanden hebben als taak te zorgen voor een dekkend en passend onderwijsaanbod voor alle kinderen in de regio. De samenwerkingsverbanden ondersteunen scholen onder meer bij het vinden van het best passende onderwijsarrangement voor kinderen met een specifieke ondersteuningsbehoefte.

Alle basisscholen in Leidschendam-Voorburg zijn, samen met bijna alle basisscholen van Den Haag en Rijswijk, aangesloten bij het Samenwerkingsverband Stichting Passend Primair Onderwijs Haaglanden (SPPOH).

Het samenwerkingsverband is gevestigd in Den Haag.

2.3 Onderwijskwaliteit

De Onderwijsinspectie analyseert jaarlijks de kwaliteit van het onderwijs per school. De basisscholen hebben allemaal 'basistoezicht' van de Onderwijsinspectie. Dit houdt in dat het onderwijs op de scholen van voldoende kwaliteit is en de scholen het vertrouwen van de inspectie krijgen.

Op de website www.scholenopdekaart.nl is per school het recente inspectierapport te bekijken.

2.4 Leerlingenprognose

In Leidschendam-Voorburg gaan 5.870 leerlingen naar het BO (teldatum 1 oktober 2018). De leerlingenprognose voor het basisonderwijs⁴ geeft aan dat het aantal leerlingen voor Leidschendam-Voorburg als geheel nagenoeg constant blijft tot en met 2039. In Voorburg hebben de meeste scholen echter te maken met een lichte daling van het aantal leerlingen, in Leidschendam is sprake van een toename. De piek van de prognose is in 2022 en becijferd op 5.974 leerlingen.

Voor het Speciaal Basisonderwijs is geen actuele prognose beschikbaar. De school heeft op dit moment 135 leerlingen (teldatum oktober 2018). Naar verwachting zal het leerlingenaantal de komende jaren toenemen. In de regio neemt het leerlingenaantal van het SBO toe.

⁴ Pronexus, 18 maart 2019, zie ook hoofdstuk 6.

2.5 Leerlingenstromen op gemeentelijk niveau⁵

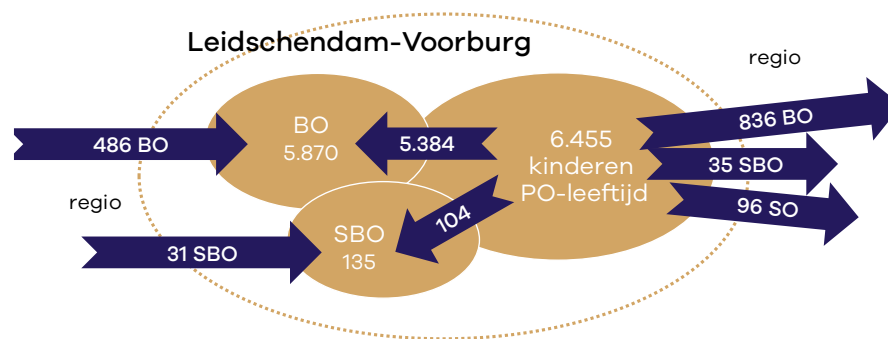
In Leidschendam-Voorburg wonen 6.455 leerlingen primair onderwijs. Ongeveer 85% daarvan volgt onderwijs aan één van de 20 basisscholen in Leidschendam-Voorburg (5.384 kinderen) of bij SBO De Vliethorst (104 kinderen). De overige 967 leerlingen gaan naar een basisschool, school voor speciaal basisonderwijs of speciaal onderwijs in onder andere Delft, Rijswijk, Leiden, Den Haag, Voorschoten, Wassenaar of Zoetermeer.

De gemeente wil de redenen achter deze relatief grote uitstroom ('grensverkeer') laten onderzoeken. Mogelijk kunnen leerlingen worden behouden voor Leidschendam-Voorburg door bijvoorbeeld het onderwijsaanbod aan te passen. Dit sluit aan bij de ambities van gemeente en schoolbesturen om thuisnabij-onderwijs mogelijk te maken.

Circa 486 kinderen uit omliggende gemeenten Rijswijk, Den Haag of Zoetermeer komen in Leidschendam-Voorburg naar een basisschool.

⁵ Bron: Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO) van het Ministerie van OCW, januari 2019.

Figuur 1 – Leerlingenstromen op gemeentelijk niveau.

2.6 Leerlingenstromen op wijkniveau

Navolgende kaart maakt de leerlingenstromen per wijk inzichtelijk. In hoofdstuk 6 worden deze gegevens gebruikt bij de analyse van de onderwijshuisvesting per wijk en bij de analyse van de spreiding en de omvang van de scholen. Ook hier wordt zichtbaar dat veel leerlingen buiten de eigen wijk onderwijs volgen. Het eerdergenoemde onderzoek (paragraaf 2.5) kan hier mogelijk duidelijkheid in verschaffen.

2.7 Schoolbesturen

Er zijn drie schoolbesturen voor het basisonderwijs in Leidschendam-Voorburg:

- Stichting Panta Rhei biedt openbaar, rooms-katholiek en algemeen bijzonder onderwijs aan in Leidschendam-Voorburg, Voorschoten, Leidschenveen (Den Haag) en Oegstgeest,

- Stichting Lucas Onderwijs biedt rooms-katholiek, protestants-christelijk, algemeen bijzonder en interconfessioneel onderwijs aan in Leidschendam-Voorburg, Rijswijk, Den Haag, Delft, Westland, Zandvoort en Pijnacker-Nootdorp.
- Montessori Stichting Vreugd & Rust (NV&R) biedt algemeen bijzonder onderwijs aan in Leidschendam-Voorburg en Leidschenveen (Den Haag).

Scholen, locaties en leerlingen zijn als volgt verdeeld:

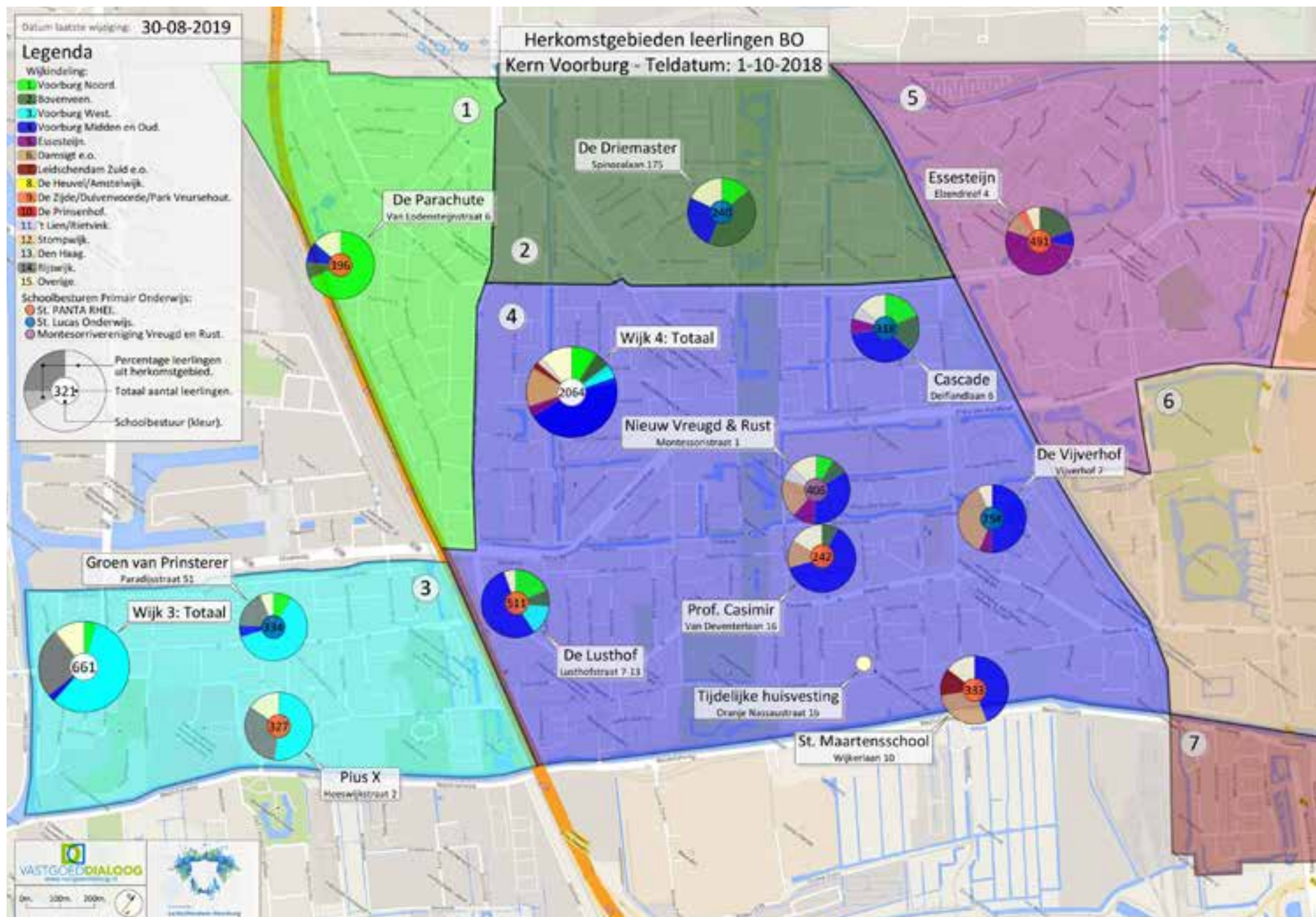
Bestuur	Basisscholen in L'dam-Voorburg	Locaties in L'dam-Voorburg	Leerlingen 1-10-2018	
			aantal	%
Stichting Panta Rhei	12	12	3.303	56%
Stichting Lucas Onderwijs	7	7	2.161	37%
Montessori Stichting Vreugd & Rust	1	1	406	7%
Totaal aantal basisscholen	20*	20*	5.870	

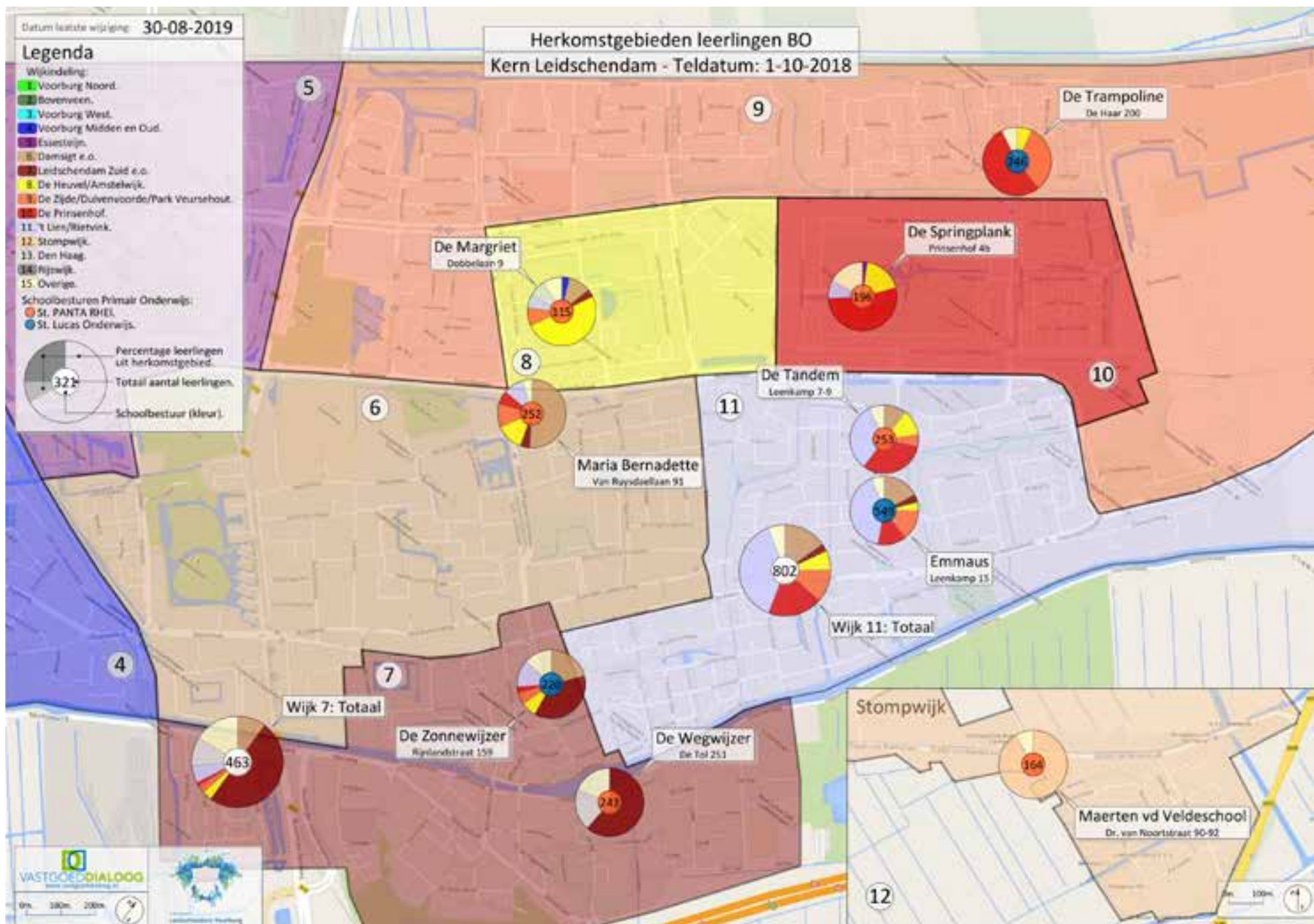
* De Driemaster (formeel een dislocatie) is geteld als zelfstandige school. Uitgegaan is van de situatie na realisatie van de nieuwbouw Pius X, De Trampoline en De Wegwijzer.

Tabel 1: Overzicht basisonderwijs in Leidschendam-Voorburg (teldatum 1 oktober 2018).

Bestuur	SBO in L'dam-Voorburg	Locaties in L'dam-Voorburg	Leerlingen 1-10-2018	
			aantal	%
Stichting Lucas Onderwijs	1	1	135	100%

Tabel 2: Overzicht speciaal basisonderwijs in Leidschendam-Voorburg (teldatum 1 oktober 2018).

3 Visie

Onderwijs- en onderwijshuisvestingsbeleid staan niet op zichzelf maar sluiten aan bij de strategische visie van de gemeente Leidschendam-Voorburg; de stip aan de horizon waarop gekoerst wordt. Op die manier geeft het IHP mede richting aan de gewenste strategische lange termijnontwikkeling van de gemeente en de schoolbesturen.

Dit hoofdstuk beschrijft verschillende visies van de gemeente. De strategische visie op de gemeente en de visies op de sociale structuur (Sociaal Kompas) en de ruimtelijke structuur (Kompas van de Leefomgeving) vormen samen met het Coalitieakkoord het kader voor de visie op onderwijs en onderwijshuisvesting.

3.1 Visie op de sociale en ruimtelijke structuur

Sociaal Kompas⁶

Samen met haar maatschappelijke partners, verenigingen en organisaties heeft de gemeente Leidschendam-Voorburg het Sociaal Kompas 2017-2020 ontwikkeld. Hierin staat hoe de gemeente zorgt voor effectieve en efficiënte ondersteuning aan haar inwoners binnen het netwerk zorg, wonen, werk, participatie, gezondheid, diversiteit en onderwijs (het sociaal domein); 'daar waar het nodig is, voor wie het nodig is en zolang het nodig is'. Er zijn vier hoofddoelen geformuleerd:

1. Inwoners groeien gezond en veilig op en kunnen zich maximaal ontwikkelen.
2. Inwoners kunnen zo lang mogelijk regie over hun eigen leven houden en zelfstandig functioneren.
3. Leidschendam-Voorburg is een solidaire en inclusieve gemeente.
4. Inwoners die hulp nodig hebben, krijgen de juiste hulp op tijd.

⁶ Sociaal Kompas, beleidsplan Sociaal Domein 2017-2020, 'Meetellen en meedoen in Leidschendam-Voorburg'.

Vervolgens zijn per hoofddoel koersen gemaakt die de verschillende thema's en activiteiten verbinden tot duidelijke routes. De koersen hebben elk een eigen doelstelling om uiteindelijk het einddoel 'meetellen en meedoen in Leidschendam-Voorburg' te behalen.

Eén van de koersen luidt 'inwoners bereiken het voor hen passende opleidingsniveau'. Als doelstelling daarbij wordt onder meer benoemd 'de totstandkoming van integrale kindcentra te bevorderen.'

Kompas van de Leefomgeving⁷

Het Kompas van de Leefomgeving beschrijft de eerste stap van de nieuwe Omgevingsvisie. De Omgevingsvisie gaat dienen als integraal afwegingskader voor diverse projecten en initiatieven van bewoners, bedrijven en gemeente. De uitwerking wordt vertaald in programma, projecten en plannen. Het Kompas van de Leefomgeving geeft de uitgangspunten, de gemeentelijke doelen en de hoofdkeuzes weer voor de op te stellen Omgevingsvisie. De Omgevingsvisie geeft de ruimtelijke en sociaaleconomische koers voor de lange termijn weer en is, als instrument onder de Omgevingswet, de opvolger van de structuurvisie en gaat over alle terreinen van de fysieke leefomgeving. Het Kompas omvat zeven doelstellingen (met elk een aantal trends, agenda-punten en hoofdkeuzes) die de stip op de horizon vormen:

⁷ Kompas van de Leefomgeving, 'Op weg naar de Omgevingsvisie Leidschendam-Voorburg', versie 8 januari 2019.

- Aantrekkelijke groene woongemeente met drie karakteristieke kernen.
- Gevarieerd en betaalbaar woningaanbod voor alle doelgroepen.
- Leidschendam-Voorburg is uiterlijk in 2050 energieneutraal en klimaatbestendig.
- Gezonde leefomgeving.
- Inclusieve en veilige gemeente: niemand wordt uitgesloten.
- Vitale economie passend bij de woongemeente.
- Goed bereikbare gemeente.

3.2 Visie op onderwijs – goed, divers en gespreid

De visie op het onderwijs is beschreven in de Onderwijsvisie.⁹ Centraal in de visie staat het kind en zijn omgeving ‘van wieg tot volwassenheid’ met als doestelling ‘dat iedere jeugdige zich zo goed mogelijk ontwikkelt om optimaal te kunnen participeren in de maatschappij van morgen.’

Daarnaast heeft de gemeente Leidschendam-Voorburg ook een Lokale Educatieve Agenda (LEA, 2019-2022) waarin partners vanuit het onderwijsveld, organisaties voor kinderopvang, zorg, cultuur, sport en gemeente gezamenlijke ambities hebben geformuleerd over onderwijs- en jeugdbeleid. De ambitie van de LEA is ‘een gedeelde zorg voor onze kinderen’. Deze ambitie is vertaald naar de thema’s gelijke kansen, verbinding passend onderwijs-jeugdhulp, preventie en voorkomen van uitval, brede ontwikkeling en IKC, doorgaande leerlijnen en aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt.

Alle partijen delen de visie dat goed onderwijs van belang is voor de samenleving. Onderwijs verschaft een gemeenschappelijke basis voor optimale talentontwikkeling en het fundament voor vervolgonderwijs en

maatschappelijke participatie. Het realiseren van kwalitatief goed, divers en goed gespreid onderwijs is voornamelijk een taak van schoolbesturen. De invloed van de gemeente op onderwijs is beperkt,⁹ tegelijkertijd is onderwijs van groot belang voor de gemeente.

De gemeente zet in op brede ontwikkeling en IKC-vorming: ‘het is onze gezamenlijke wens om kinderen kansen te bieden op een brede ontwikkeling en ervoor te zorgen dat zij in aanmerking kunnen (blijven) komen met aanbod en activiteiten op het gebied van kunst- en cultuureducatie, leesbevordering, sport en bewegen, sociale ontwikkeling en burgerschap. [...] De gewenste samenwerking en doorgaande lijn is qua vorm goed te realiseren in een Integraal Kindcentrum (IKC).’

In het Coalitieakkoord benadrukt het College onder meer het belang:

- ‘Dat ieder kind de zorg krijgt die hij of zij nodig heeft. Zo dichtbij en zo snel als mogelijk is’;
- ‘dat onderwijs, instellingen en gemeente samen op trekken om elk kind in onze gemeente een veilig huis te bieden’; en
- ‘dat vroeg- en voorschoolse educatieve opvang of een integraal kindcentrum wordt gestimuleerd om de kansen van kinderen met taal- of ontwikkelachterstanden te vergroten’.

In hetzelfde Coalitieakkoord wordt ook aangegeven dat de basisscholen (en middelbare scholen) kampen met wachtlijsten, terwijl er vaak voldoende plekken zijn.

De onrust die dit onder ouders veroorzaakt is groot en vraagt om een adequate oplossing. De plekken die beschikbaar zijn, sluiten niet altijd aan bij de wensen van ouders.

⁹ Onderwijsvisie Leidschendam-Voorburg, september 2015.

⁹ De invloed van de gemeente op het aanbod en de kwaliteit van het onderwijs is beperkt. De gemeente heeft – naast onderwijshuisvesting – wettelijke taken op het gebied van leerplicht, leerlingenvervoer, onderwijsachterstanden en in stand houden van openbaar onderwijs. Het beperkt aantal formele bevoegdheden van de gemeente impliceert dat de rol van de gemeente in steeds grotere mate die van samenwerkingspartner is geworden en steeds minder die van beslissende partij.

Gymnastiekonderwijs

In het Sociaal Kompas wordt ook de koers ‘meer inwoners met een gezonde leefstijl’ benoemd (zie par. 1.5). Als inspanning om dit doel te bereiken wordt onder meer aangegeven:

- Bevorder gezonde en veilige scholen door gezondheidsbeleid te koppelen aan activiteiten binnen de scholen; en
- stimuleer het ontwikkelen en aanbieden van een dagelijks sport- en beweegaanbod op en rond scholen voor alle leerlingen.

3.3 Visie op onderwijshuisvesting

Goed onderwijs is onlosmakelijk verbonden met de kwaliteit van de onderwijshuisvesting. In haar Coalitieakkoord heeft de gemeente dan ook kort en bondig geformuleerd dat ‘het beleid van het vorige college wordt voortgezet als het gaat om kwaliteit bij verbouw en nieuwbouw van scholen’. In de onderwijsvisie uit 2015 is onder meer aangegeven dat:

- ‘Goed onderwijs alleen kan in schoolgebouwen die passen bij de eisen van deze tijd: schoon, veilig, comfortabel en duurzaam’;
- ‘de gemeente schoolgebouwen wil zonder achterstallig onderhoud en met een gezond binnenklimaat’;¹⁰ en
- ‘voor het basisonderwijs moet worden voorzien in een dekkend aanbod: naar school in de eigen wijk’.

Goed onderwijs is in handen van de scholen, bevlogen leerkrachten en de samenwerking met ouders en andere partners. Leidschendam-Voorburg kent een redelijk divers en goed gespreid aanbod. Naast veel relatief nieuwe en/of recent gerenoveerde schoolgebouwen, kent Leidschendam-Voorburg ook een aantal oude panden (basisscholen De Vijverhof, Montessori NV&R, Essesteijn,

Maria Bernadette en De Margriet zijn ouder dan 40 jaar), of gebouwen die langer geleden zijn gerenoveerd (De Parachute). Het huidige niveau en de spreiding van de onderwijsvoorzieningen moet op peil blijven, waarbij de huidige ruimtelijke kwaliteit van Leidschendam-Voorburg op duurzame wijze behouden blijft en wordt versterkt voor toekomstige generaties. In het kader van een deugdelijke spreiding zijn in het vorige IHP zogenaamde volumeafspraken gemaakt met betrekking tot de leerlingenaantallen (zie ook paragraaf 5.4).

Het aanbod kan alleen worden gehandhaafd als er ook voldoende leerlingen naar een school komen. Dit vraagt van de schoolbesturen de schoolgebouwen voldoende te onderhouden. De gemeente moet voldoen aan haar wettelijke taak om de scholen adequaat te huisvesten. Dit vraagt om voldoende (m²), functionele, duurzame en flexibele huisvesting die bovendien aantrekkelijk is voor nieuwe generaties leerlingen. Dit leidt tot de volgende aandachtspunten:

- Er moet *voldoende* onderwijshuisvesting zijn om leerlingen en schoolorganisatie te kunnen huisvesten.
- De schoolgebouwen moeten *functioneel* aansluiten op de gewenste onderwijsconcepten, ondersteunend zijn voor de ontwikkeling van kinderen en een veilige en gevarieerde leer- en werkomgeving bieden.
- De schoolgebouwen moeten ook *duurzaam* gebouwd zijn, beschikken over een gezond binnenklimaat en gezonde exploitatie. Een gezond en goed gebouw heeft een positief effect op het gedrag, het welbevinden en het leerproces van al haar gebruikers en stimuleert toekomstige generaties.¹¹ Dit is een extra uitdaging bij renovatie. Bij renovatie is het lastig het binnenklimaat en de energiezuinigheid op het (hoge) niveau van nieuwbouw te krijgen.

¹⁰ Alhoewel dit niet onder de verantwoordelijkheid valt van de gemeente, kunnen deze aspecten wel invloed hebben op de kwaliteit van het onderwijs (goed, schoon, veilig, comfortabel en duurzaam).

¹¹ De gemeente wil voor 2050 CO₂-neutraal zijn (Coalitieakkoord). In het Kompas van de Leefomgeving is als doelstelling geformuleerd dat ‘Leidschendam-Voorburg uiterlijk in 2050 energieneutraal en klimaatbestendig is’. Als hoofdkeuze is daarbij aangegeven dat ‘alle nieuwbouw op termijn energie moet leveren’.

- De schoolgebouwen moeten gedurende hun levensloop *flexibel* zijn en eenvoudig aangepast kunnen worden aan veranderend gebruik en veranderende eisen.

Naast het gebouw is de buitenruimte een belangrijk onderdeel van de onderwijshuisvesting. Er moet voldoende uitdagende buitenruimte zijn voor kinderen van alle leeftijden die bovendien uitnodigt tot fysieke beweging, spelen en ontmoeten. De gemeente stimuleert en ondersteunt de aanleg van kindvriendelijke en groenblauwe schoolpleinen.¹²

¹² Bij de inrichting van groenblauwe schoolpleinen wordt rekening gehouden met wateropvang (klimaatbestendig) en vergroening (biodiversiteit). Er wordt gebruik gemaakt van duurzame en natuurlijke materialen en inheemse beplanting en er is een koppeling met het onderwijsprogramma. Waar mogelijk zijn deze pleinen ook (gedeeltelijk) openbaar toegankelijk.

4 Trends en ontwikkelingen

Onderwijs is een dynamisch beleidsveld dat sinds jaar en dag volop in de belangstelling staat, zowel maatschappelijk als politiek. Doordat de maatschappij zich voortdurend ontwikkelt, is een continue afstemming en wisselwerking tussen betrokken partijen noodzakelijk. Maatschappelijke ontwikkelingen, nieuwe inzichten en (wetenschappelijke) kennis worden daarom betrokken bij de planvorming van dit IHP.

Dit hoofdstuk bespreekt de voor dit IHP relevante trends en ontwikkelingen in onderwijs- en onderwijshuisvesting. Daarbij wordt aangegeven hoe de gemeente en de schoolbesturen voornemens zijn te anticiperen op deze trends en ontwikkelingen.

4.1 Functionaliteit

Ontwikkelingen op het gebied van onderwijs stellen eisen aan schoolgebouwen, denk hierbij bijvoorbeeld aan:

1. *Verandering van onderwijsconcepten* – ideeën over invulling van goed onderwijs veranderen en nieuwe eisen worden aan het onderwijs gesteld. Hierbij valt te denken aan de verplichting om wetenschap en technologie en ICT-geletterdheid op te nemen in het curriculum. ICT maakt daarnaast grote hoeveelheden informatie toegankelijk en faciliteert eigen leerroutes. Digitale hulpmiddelen zijn niet meer weg te denken in hedendaags onderwijs. Schoolgebouwen moeten ruimtes en infrastructuur voor veranderende onderwijsconcepten en digitale hulpmiddelen bieden.
2. *Differentiatie* – schoolgebouwen moeten ruimte bieden om gedifferentieerde lesvormen te faciliteren. Lesvormen worden steeds beter afgestemd op de individuele onderwijsbehoefte van leerlingen (gepersonaliseerd leren). Dit leidt tot behoefte aan gedifferentieerde ruimten.

3. *Flexibiliteit* – de maatschappij verandert in een rap tempo. Welke kennis, vaardigheden en inrichting van gebouwen in de toekomst nodig zijn, is nog niet duidelijk en is bovendien afhankelijk van de eigen invulling die scholen hieraan (willen) geven. Schoolgebouwen moeten daarom flexibeler worden ingericht en eenvoudiger kunnen worden aangepast.

Zowel schoolbesturen als gemeente willen schoolgebouwen die functioneel en betaalbaar zijn en aansluiten bij de eisen die modern onderwijs aan gebouwen stelt. Beiden constateren dat een aantal van de huidige schoolgebouwen niet meer voldoen aan deze eisen.

Het aanpassen van gebouwen is echter formeel geen taak van de gemeente en zij krijgt hiervoor ook geen middelen vanuit het rijk.

4.2 Integrale benadering nieuwbouw, uitbreiding, renovatie, duurzaamheid

In de verordening is de vergoeding voor huisvestingsvoorzieningen vastgelegd in zogenoemde 'VNG-normbedragen', die uitgaan van een sober maar doelmatig gebouw en onder meer gebaseerd zijn op het Bouwbesluit uit 2012. Uit diverse onderzoeken is inmiddels gebleken dat deze normbedragen niet meer voldoen aan de huidige eisen met betrekking tot eigentijds onderwijs,

duurzaamheid en aangescherpte bouwtechnische eisen uit het Bouwbesluit.¹⁹ Eisen en richtlijnen met betrekking tot deze thema's gaan steeds meer uit van een integrale benadering, onder meer om desinvesteringen te voorkomen. De ambitie van de gemeente dat de scholen 'fris, duurzaam en voldoende onderhouden zijn' is een voorbeeld van deze integrale benadering.

Daarnaast is er landelijk veel discussie over de financiering van renovatie van schoolgebouwen. Dit heeft onder meer te maken met de manier waarop op dit moment de verantwoordelijkheden voor onderwijshuisvesting zijn vastgelegd in de onderwijsregelgeving (zie ook par. 1.4 en 1.5).

¹⁹ 'De jaarlijkse indexeringen blijken de ontwikkelingen in de markt niet goed te hebben gevolgd, in praktijk kan niet meer worden gebouwd voor de normbedragen en moeten gemeenten als gevolg daarvan in een later stadium aanvullende kredieten verstrekken. Diverse gemeenten hebben om die reden de normbedragen in hun verordening al verhoogd'. [Algemene Rekenkamer 'Schoolgebouwen primair en voortgezet onderwijs: de praktijk gecheckt' van februari 2016; Kwaliteitskader huisvesting Primair Onderwijs, financiële paragraaf, Documentatie Bouwwezen (BDB), november 2016; Resultaten 'Green Deal Scholen' periode 2015-2018, mei 2018]

In de onderwijswetgeving wordt een strikt onderscheid gemaakt tussen nieuwbouw en onderhoud. Nieuwbouw is daarbij de verantwoordelijkheid van de gemeente, onderhoud de verantwoordelijkheid van het schoolbestuur. In praktijk zorgt dit voor de volgende dilemma's:

- In het kader van duurzaamheid is renovatie die de technische en functionele levensduur van een schoolgebouw verlengt, te prefereren boven nieuwbouw.
- Renovatie stelt de kosten voor nieuwbouw uit, maar levert met de huidige vergoedingen voor onderhoud die de schoolbesturen ontvangen, niet dezelfde kwaliteit die nieuwbouw zou bieden.
- Nieuwbouw stelt de kosten voor onderhoud uit, maar kan met de huidige VNG-normbedragen door gemeentes moeilijk worden gerealiseerd op basis van de eisen die aan schoolgebouwen gesteld worden en gaan worden.

Inmiddels hebben de koepelorganisaties de minister geadviseerd de wetgeving op een aantal onderdelen aan te passen en daarbij de voorziening renovatie als alternatief voor vervangende nieuwbouw te beschouwen.¹⁴ Voorwaarde daarbij is dat renovatie resulteert in een gebouw dat onderwijskundig, functioneel en kwalitatief gelijkwaardig is aan nieuwbouw en de levensduur van het gebouw wordt verlengd met minimaal 25 jaar. In de praktijk blijkt het zeer lastig en kostbaar om aan deze eisen te voldoen. Nieuwbouw is daarom vaak een aantrekkelijker alternatief en op termijn voordeliger.

Wat een onderwijskundig, functioneel en kwalitatief goed gebouw is, wordt in het zogenaamde kwaliteitskader beschreven.

Kwaliteitskader

In het Kwaliteitskader PO (actualisatie november 2016) hebben de VNG, PO-Raad, kenniscentrum Ruimte OK en een vertegenwoordiging van schoolbesturen kwalitatieve kaders opgesteld voor de bouw en verbouw van scholen. Het Kwaliteitskader PO bevat een reeks eenduidige, herkenbare en praktisch toepasbare prestatiecriteria voor een functioneel en goed bruikbaar schoolgebouw, verdeeld over drie thema's:

- *Beleving (Architectonische kwaliteitscriteria)*
Prestatiecriteria gerelateerd aan de verschijningsvorm en beeld- en sfeer-verwachting van het exterieur en interieur.
- *Gebruik (Functionele kwaliteitscriteria)*
Prestatiecriteria gerelateerd aan de omvang, situering en geschiktheid van ruimten, op basis van de activiteiten die er plaatsvinden.
- *Techniek (Technische kwaliteitscriteria)*
prestatiecriteria gerelateerd aan gezondheid, duurzaamheid en onderhoud.

¹⁴ Brief VNG 'Ontwikkelingen onderwijshuisvesting' d.d. 27 november 2018.

Implementatie van het Kwaliteitskader PO brengt kosten met zich mee die niet zijn voorzien in de huidige VNG-normbedragen. Het Bureau Documentatie Bouwwezen heeft in 2017 berekend dat de VNG-normbedragen met 82% zouden moeten worden verhoogd, om te kunnen voldoen aan de prestatiecriteria volgens het Kwaliteitskader.¹⁵

Duurzaamheid

In 2015 is op de Klimaatconferentie van Parijs door de Verenigde Naties (COP21) afgesproken om de uitstoot van broeikasgassen aan banden te leggen zodat de opwarming van de aarde wordt beperkt tot maximaal 2 graden, met 1½ graad als streefwaarde. Dit Akkoord van Parijs is in 2016 door 174 landen ondertekend in New York.

In Nederland is op basis van het Akkoord van Parijs een Klimaatberaad ingesteld met vijf Klimaat(sector)tafels die oplossingen zoeken om de nationale broeikasuitstoot in 2030 met 49% terug te dringen ten opzichte van 1990. Het Klimaatberaad wil voor gebouwen op natuurlijke momenten (investerings- en vervangingsmomenten, onderhoud en renovatie) inzetten op verduurzaming. Uitgangspunt daarbij is de 'trias energetica': eerst wordt stevig ingezet op energiebesparingen, 'hoe minder energie wordt verbruikt, des te minder duurzaam hoeft te worden opgewekt'.¹⁶

Naast energieprestaties is er ook toenemende aandacht voor luchtkwaliteit, milieubelasting van bouwen, gebruikskwaliteit en toekomstwaarde van gebouwen. Scholen hebben een verantwoordelijkheid naar de toekomst, zij leiden op voor toekomstige generaties. Het is dan ook belangrijk dat scholen leerlingen een besef van duurzaamheid meegeven. Het schoolgebouw en -terrein kunnen daar op allerlei onderdelen een belangrijk en inspirerend onderdeel van zijn:

¹⁵ De gemeente Leidschendam-Voorburg heeft in 2015 de normbedragen al met 25% verhoogd en bekijkt per situatie of een verhoging van het budget nodig is (zie ook paragraaf 5.5).

¹⁶ Achtergrondnotitie sectortafel gebouwde Omgeving, 17 december 2018.

- Is het gebouw gemaakt van gezonde, milieuvriendelijke en herbruikbare materialen? In hoeverre stimuleren gebouw en omgeving een gezonde leefstijl? Hoe wordt afval gescheiden?
- Is het gebouw energieneutraal of wekt het energie op? Kan de buurt mee profiteren?
- Zijn de gebruikte materialen en inrichting herbruikbaar? Hoe flexibel en aanpasbaar is het gebouw?
- Welke functies kan het gebouw nog meer vervullen, tijdens of na schooltijd?

Er zijn en worden steeds meer eisen en richtlijnen ontwikkeld voor de duurzaamheid van schoolgebouwen:

- Het amendement Jetten c.s. (Wet energietransitie) bepaalt dat nieuwe gebouwen standaard geen gasaansluiting meer krijgen en is op 1 juli 2018 in werking getreden.
- Op 1 juli 2019 treedt de Informatieplicht Energiebesparing (Activiteitenbesluit) in werking. Dit is een wetswijziging die een groot deel van de scholen¹⁷ verplicht hun energieverbruik te melden bij het eLoket van het RVO en daarbij aan te geven welke energiebesparende maatregelen zijn doorgevoerd.
- Vanaf 2020 moeten scholen (bijna) energieneutraal worden gebouwd. Dit is vastgelegd in het 'Nationaal Plan Bijna-Energie Neutrale Gebouwen (BENG)'. In 2015 is de Energieprestatiecoëfficiënt (EPC) voor onderwijsfuncties al aangescherpt van 1,3 naar 0,7 en in 2020 wordt de EPC verder

¹⁷ Scholen die op jaarbasis 25.000 m³ of meer aardgas(equivalenten) of 50.000kWh of meer elektra verbruiken, moeten voldoen aan de informatieplicht. Het gaat daarbij om het totale energieverbruik van een gebouw, zonder aftrek van eventuele duurzaam opgewekte en/of teruggeleverde energie.

teruggebracht naar (bijna) 0. Het Bouwbesluit 2020 gaat bovendien uit van PvE 'Frisse Scholen', klasse B voor alle onderdelen.

- Naar verwachting stelt de overheid op termijn ook eisen om het gebouw-gebonden energiegebruik te compenseren door opwekking in, aan of nabij het gebouw zodat echte energieneutraliteit ontstaat (van BENG naar ENG).

Naast deze wettelijke randvoorwaarden heeft de gemeente Leidschendam-Voorburg ook haar eigen beleid en wil voor 2050 CO₂-neutraal zijn.¹⁸ Deze doelstelling vraagt op dit moment al keuzes bij bijvoorbeeld nieuwbouw en renovatie. De verordening wil dat een nieuw schoolgebouw 60 jaar als volwaardige huisvesting voor het onderwijs kan functioneren.¹⁹ In de praktijk is dit echter niet haalbaar. Een normale levensduurverwachting van een gebouw is 40 jaar. Daarna zijn de meeste gebouwen bouwkundig en functioneel verouderd. Renovatie kan dan de levensduur van het gebouw verlengen en is over het algemeen duurzaam. Bij grootschalige renovatie leidt dit tot een levensduurverlenging van minimaal 25 jaar.

Daarnaast stimuleert de gemeente de aanleg van groenblauwe schoolpleinen. Basisscholen in Zuid-Holland kunnen vanaf 15 maart 2019 bovendien een financiële bijdrage²⁰ krijgen als zij hun schoolplein groenblauw inrichten: 'stoeptegels eruit, natuur en water erin'. Een groenblauw schoolplein biedt niet alleen een prachtige speelomgeving, maar levert ook een bijdrage aan waterberging en biodiversiteit. Bovendien biedt het leerkrachten de mogelijkheid

¹⁸ Coalitieakkoord: 'We zetten de komende jaren grote stappen op het gebied van duurzaamheid [...] dit betekent dat we voor 2050 CO₂-neutraal zijn [...]. Bij al ons beleid denken we na hoe duurzaamheid daar een plek in te geven. Het gebruik van nieuwe technieken (innovatie) is daarbij belangrijk.' In het 'Kompas van de Leefomgeving' wordt gestreefd naar 'energiezuinige, energieleverende en klimaatbestendige scholen en accommodatie'.

Met de ontwikkelingen van het klimaatakkoord komt er waarschijnlijk ook vanuit de VNG de ambitie om gemeentelijk vastgoed inclusief scholen in 2040 te verduurzamen naar energieneutraal.

¹⁹ Verordening voorzieningen huisvesting onderwijs gemeente Leidschendam-Voorburg.

²⁰ De provincie Zuid-Holland en het Prins Bernhard Cultuurfonds Zuid-Holland hebben samen het themafonds 'Groenblauwe Schoolpleinen' opgericht, dat in totaal € 620.000 beschikbaar stelt voor de komende drie jaar. www.cultuurfonds.nl

om buitenlessen te organiseren. Kinderen komen in contact met de natuur, wat goed is voor hun concentratie en lichaamsbeweging.

Advies VNG, PO- en VO-raad

De VNG, PO-raad en VO-raad pleiten ervoor om bij ingrepen in de huisvesting renovatie, nieuwbouw of uitbreiding integraal te bekijken. Per brief van 27 november 2018 heeft de VNG haar leden geïnformeerd over de stand van zaken:²¹

- De VNG-normbedragen worden eenmalig verhoogd met 40%.²²
- Gezamenlijk met PO- en VO-raad is een voorstel voor drie onderling met elkaar samenhangende wetswijzigingen aangeboden aan de minister van OCW. Doel van deze voorstellen is om de onduidelijkheid over wie verantwoordelijk is voor renovatie op te heffen, het mogelijk te maken dat gemeenten en scholen hun investeringen en exploitatie-uitgaven beter op elkaar afstemmen, en scholen en gemeenten meerjarig inzicht te geven in de benodigde investeringen. De voorstellen voor wetswijziging betreffen:
 1. Neem de voorziening renovatie op als juridisch alternatief voor vervangende nieuwbouw. Gemeente en schoolbesturen kunnen hierdoor in onderling overleg, als een gebouw aan het einde van de levensduur is, kiezen voor renovatie in plaats van sloop en nieuwbouw.
 2. Hef het verbod voor scholen in het PO om te investeren in huisvesting op, zodat zij in gelijke positie komen als het VO.
 3. Neem in de wet op dat gemeenten een meerjarig Integraal Huisvestingsplan (IHP) vaststellen met een doorkijk van minimaal 16 jaar,²³ waarvan de eerste vier jaar juridisch verplichtend zijn.

- Besluitvorming en uitwerking van de duurzaamheidsopgave van het klimaatakkoord en de voorstellen voor wetswijzigingen worden waar mogelijk als één traject uitgevoerd.

- Er is een expertiseteam onderwijshuisvesting ingesteld met als doel de kostenontwikkelingen van onderwijshuisvesting te onderzoeken en vooruit te kijken naar welke kosten nog op gemeenten afkomen.

Naar verwachting van de VNG zal de minister 'spoedig een aanvang maken met de wetsvoorstellen.'

Van belang voor dit IHP is dat bij (ver)bouwopgaven moet worden voldaan aan de eisen van het nieuwe Bouwbesluit en gebouwen 'bijna' energieneutraal moeten zijn. Dit betekent dat goed moet worden nagedacht over de implicaties hiervan: gebouwen moeten comfortabel zijn voor de gebruikers, de onderhouds- en exploitatiekosten moeten te dragen zijn en het energieverbruik moet zo laag mogelijk zijn. In het nieuwe Bouwbesluit worden ook onderdelen uit het Kwaliteitskader opgenomen.

²¹ Brief VNG 'Ontwikkelingen onderwijshuisvesting' d.d. 27 november 2018.

²² De gemeente Leidschendam-Voorburg heeft in 2015 de normbedragen al met 25% verhoogd.

²³ 'Bij voorkeur tot de einddoelstelling voor 2050!' (achtergrondnotitie sectortafel Gebouwde Omgeving, 17 december 2018).

4.3 Samenwerkingsvormen onderwijs breed

Samenwerkingsvormen zoals bijvoorbeeld Brede scholen bieden een samenhangend aanbod voor kinderen op het gebied van onderwijs, sport en cultuur. Daarnaast proberen brede scholen 'leerwinst' te boeken door tussen peuteropvang, kinderdagopvang en onderwijs een doorgaande leerlijn te realiseren. Het doel van brede scholen is door goede samenwerking de ontwikkelingskansen te vergroten en de zorg (van ouders) voor kinderen te ondersteunen en ontwikkelingskansen van kinderen te vergroten.

Het vormgeven van een brede school is makkelijker als de samenwerkingspartners gezamenlijk zijn gehuisvest. We kunnen daarbij vier manieren onderscheiden van samenwerken en een gebouw delen. Deze staan bekend in de literatuur als *back to back*, *face to face*, *hand in hand* en *cheek to cheek*.

Back to back - de partijen van de brede school delen een gebouw, maar hebben verder weinig met elkaar te maken. Hier is eigenlijk nog geen sprake van een brede school, maar van een bedrijfsverzamelgebouw,

Face to face - de partijen van de brede school kennen elkaar, houden rekening met elkaar en delen ook een aantal ruimten met elkaar. Er wordt samengewerkt en (deels) samengeleefd, maar verder zijn organisaties gescheiden,

Hand in hand - de partijen van de brede school kennen elkaar goed, werken samen en delen een aantal ruimten met elkaar. De partijen vullen elkaar aan. Er ontstaat er synergie tussen de partijen, maar verder zijn organisaties gescheiden. Er kan worden gewerkt volgens één pedagogische en educatieve visie, en

Cheek to cheek - de partijen van de brede school gaan volledig in elkaar op en vormen samen één organisatie. In dit type wordt de brede school een Integraal Kindcentrum (IKC).

In een IKC wordt gewerkt volgens één pedagogische en educatieve visie. Een IKC is daarmee het vervolg op de brede school. In een brede school hoeft ondanks de gemeenschappelijke voorzieningen geen sprake te zijn van een krachtige pedagogische omgeving. In het IKC staat niet het voorzieningenstelsel, maar het kind centraal: kinderen worden in staat gesteld om hun talenten optimaal te ontwikkelen. Het IKC biedt doorlopende ontwikkelingslijnen, dagarrangementen en kindnabije zorg. Onderwijs, kinderdagopvang, peuteropvang, buitenschoolse opvang (BSO) en eventuele andere maatschappelijke voorzieningen vormen in het IKC één organisatie. De wetgeving kent nog beperkingen voor verdergaande integratie van verschillende organisaties voor onderwijs, opvang en aanvullende functies. Er zijn echter initiatieven genomen om de wetgeving op deze ontwikkeling aan te passen. Veranderingen worden na 2020 verwacht.

De Sociaal-Economische Raad, de Onderwijsraad, de PO-Raad, VNG, kinderopvang-organisaties en gemeenten pleiten voor een 'ontwikkelrecht' voor

peuters. *Alle* kinderen vanaf 2,5 jaar moeten 640 uur per jaar terecht kunnen bij een kinderopvang met de kwaliteit van voorschoolse educatie.²⁴ De brede coalitie van gemeenten, scholen, kinderopvangorganisaties en welzijnsorganisaties heeft een plan gemaakt om de integratie van kinderopvang en voorschoolse educatie mogelijk te maken.

In Leidschendam-Voorburg is de afgelopen jaren al een start gemaakt met de opzet van verdergaande samenwerking met maatschappelijke partners bij onder meer basisscholen De Wegwijzer, De Trampoline en Montessorischool Nieuw Vreugd & Rust, Emmaüs en Pius X. Het tot stand brengen van IKC's zijn ambities die worden geformuleerd in het Sociaal Kompas en de Lokaal Educatieve Agenda (zie par. 3.1 en 3.2).

Schoolbesturen en gemeente hebben afgesproken om op het moment dat een noodzakelijke bouwkundige ingreep aan een schoolgebouw zich voordoet, te bezien of brede samenwerking of IKC-vorming gerealiseerd kan worden.

²⁴ *Trouw*, 28 maart 2018: 'Eén opvang voor alle peuters bevordert gelijke kansen, zeggen scholen en gemeenten'.

4.4 Woningbouw²⁵

Leidschendam-Voorburg is een aantrekkelijke groene woongemeente in een verder vrij verstedelijkt gebied. Daarbij neemt de gemeente een positie in tussen de grote stad en het landelijk en agrarisch gebied. Zo is er sprake van meer verdichting in de richting van Den Haag en valt het landelijk en agrarische gebied rond Stompwijk ook binnen de gemeentegrenzen.

In de Randstad is sprake van een grote woningbehoefte; door onder andere toename van de bevolking, toename van eenpersoonshuishoudens, langer zelfstandig wonen en trek naar de stad zijn meer woningen in de Randstad gewenst. Voor Leidschendam-Voorburg geldt dat zorgvuldig wordt gekeken waar verdichting wenselijk en mogelijk is om als woongemeente groen en aantrekkelijk te kunnen blijven. Kwaliteit gaat daarbij voor kwantiteit.

In het 'Kompas van de Leefomgeving' wordt uitgegaan van een uitbreiding van de woningvoorraad met circa 4.000 woningen tot 2040 in Leidschendam-Voorburg. De plannen voor 2.400 woningen zijn redelijk 'hard' en zijn daarom meegenomen in de leerlingenprognose.

Den Haag heeft plannen om 22.000 woningen te realiseren rond De Binckhorst en rondom de stations Laan van NOI, Hollands Spoor en Den Haag CS. In deze gebieden komen ook basisscholen. De Binckhorst en Laan van NOI liggen op het grensgebied met Leidschendam-Voorburg en kunnen daarom mogelijk leiden tot een toename van het grensverkeer.

²⁵ Zie ook 'Kompas van de Leefomgeving' d.d. 8 januari 2019.

5 Beleidsambities en financiële uitgangspunten

De basis voor het onderwijshuisvestingsbeleid van de gemeente is vastgelegd in de verordening voor de onderwijshuisvesting. De gemeente kan echter beleidsambities hebben die de verordening overstijgen.

In dit hoofdstuk formuleren de gemeente en de schoolbesturen beleidsambities – aanvullend beleid voor onderwijshuisvesting dat de verordening overstijgt. Daarnaast worden de financiële uitgangspunten van de gemeente voor onderwijshuisvesting toegelicht.

5.1 Beleidskader IHP

Gemeente en schoolbesturen hebben op basis van de visies (hoofdstuk 3) en trends en ontwikkelingen (hoofdstuk 4) een aantal speerpunten gekozen waarop ze willen inzetten. Dit leidt tot het aanvullend beleid voor leerlingenaantallen (volumeafspraken), functionaliteit van gebouwen, een integrale benadering van nieuwbouw-uitbreiding-renovatie-duurzaamheid en samenwerkingsvormen.

Beleidsambitie IHP: Gymnastiek

De gemeente en schoolbesturen willen volgens de normen van de verordening voldoende gymnastiekcapaciteit aanbieden. In dit IHP wordt gymnastiekcapaciteit en de gymnastiekbehoefte in beeld gebracht. Indien nodig, worden voorstellen gedaan voor uitbreiding van de gymnastiekcapaciteit.

Beleidsambitie IHP: Volumeafspraken

De gemeente en schoolbesturen willen het diverse en goed gespreide aanbod van scholen behouden. Daarnaast willen gemeente en schoolbesturen dat kinderen in de eigen wijk naar school kunnen gaan. Om te voorkomen dat leerlingenstromen in Leidschendam-Voorburg leiden tot onwenselijke groei en/of daling van leerlingaantallen bij scholen, legt dit IHP-volumeafspraken vast. Deze volumeafspraken geven aan hoeveel leerlingen een school jaarlijks mag inschrijven. De doelstelling van de volumeafspraken zijn tweeledig:

- Het borgen van een goed gespreid aanbod van levensvatbare scholen en het voorkomen van desinvesteringen. Een school wordt over het algemeen levensvatbaar geacht wanneer deze een omvang van 200 leerlingen heeft.
- De vastgestelde instroom x 8 (het totale leerlingenaantal bij volumeafspraken) dient ongeveer de piek van de prognose op te vangen (5.974 leerlingen in 2022, zie par. 2.4).

Deze uitgangspunten leiden tot de volgende afspraken:

Scholen	Leerlingen instroom	Leerlingen instroom x8	Ruimtebehoefte instroom x8
De Parachute	25	200	1.206
De Driemaster	35	280	1.608
Groen van Prinsterer	45	360	2.011
Pius X	45	360	2.011
Cascade (Dijsselbloem)	45	360	2.011
De Vijverhof	30	240	1.407
Prof. Casimir	30	240	1.407
St. Maartens	40	320	1.810
De Lusthof	60	480	2.614
Montessori NV&R	50	400	2.212
Essesteijn	60	480	2.614
Maria Bernadette	35	280	1.608
De Zonnewijzer	30	240	1.407
De Wegwijzer	40	320	1.810
De Margriet	25	200	1.206
De Trampoline	30	240	1.407
De Springplank	25	200	1.206
De Emmaüs	65	520	2.816
De Tandem	40	320	1.810
Maerten v.d. Velde	25	200	1.206
Totaal	780	6.240	35.387

Tabel 3: Overzicht van volumeafspraken.

⁹ Onderzoeken of verhoging van instroom mogelijk is (uitbreiding van het gebouw).

Voor de gemeente hebben de volumeafspraken de volgende consequentie:

- De gemeente verplicht zich van haar kant zorg te dragen voor passende huisvesting op basis van het berekend leerlingenaantal passend bij de afgesproken instroom x 8 (6.240 leerlingen, dus meer dan de maximaal 5.974 leerlingen volgens de prognose), indien de leerlingen ook daadwerkelijk op die school zitten. Dat kan door te verwijzen of het gebouw uit te breiden – e.e.a. conform de verordening.

Voor de schoolbesturen hebben de volumeafspraken de volgende consequenties:

- Met volumeafspraken verplichten schoolbesturen voor langere tijd te houden aan de vastgestelde instroom van het leerlingenaantal met een marge van 10%.
- Bij realisatie van de bijbehorende huisvestingscapaciteit (tabel 3) geen aanspraak te doen op uitbreiding. Zelfs indien er op grond van de 10% marge toch recht op uitbreiding ontstaat, zullen de besturen hierop geen aanspraak maken.
- Het uitvoeren van een plaatsingsbeleid, dat inhoudt dat leerlingen uit de wijk van de school voorrang hebben op leerlingen uit andere wijken of andere gemeenten.²⁶

Bij toekenning van voorzieningen in de huisvesting wordt nadrukkelijk gekeken naar de actuele situatie om 'gedwongen spreiding' of desinvesteringen te voorkomen. Zo zal de huisvesting bijvoorbeeld alleen worden aangepast, wanneer de instroomaantallen uit de volumeafspraken ook daadwerkelijk gehaald worden en de prognose die lijn bevestigt.

²⁶ Het plaatsingsbeleid voor leerlingen uit de wijk geldt niet voor Montessori NV&R. Montessori NV&R is geen buurtschool. De leerlingen komen uit de regio.

Beleidsambitie IHP: Verbeteren functionaliteit gebouwenbestand

De gemeente en de schoolbesturen willen samen evalueren welke gebouwen in Leidschendam-Voorburg functioneel niet meer voldoen en/of te oud zijn. In dit IHP wordt een voorstel opgenomen welke van deze schoolgebouwen in aanmerking komen voor renovatie of nieuwbouw (zie H7 en H8).

Beleidsambitie IHP: Integrale benadering nieuwbouw, uitbreiding, renovatie en duurzaamheid

De schoolbesturen en gemeente willen inzetten op een integrale benadering van nieuwbouw, uitbreiding, renovatie in duurzaamheid. Daarbij gelden de volgende uitgangspunten:

- De gemeente moet voor ingrepen in de huisvesting voldoen aan de wettelijke uitgangspunten die gedurende de doorlooptijd van dit IHP van kracht zullen worden. Het beschikbaar te stellen budget is daarop afgestemd.
- Naast de dan geldende verplichting tot BENG-bouwen, geldt bovendien het uitgangspunt PvE 'Frisse Scholen', klasse B voor alle onderdelen.²⁷
- De gemeente staat positief tegenover scenario's waarbij een eigen bijdrage van het schoolbestuur kan worden ingezet om een schoolgebouw functioneler en duurzamer te maken.

Beleidsambitie IHP: Samenwerkingsvormen onderwijs, zorg en welzijn

Gemeente en schoolbesturen willen de totstandkoming van IKC's bevorderen. Daarnaast wil de gemeente de samenwerking tussen onderwijs, zorg en welzijn bevorderen. Hiervoor zet de gemeente de volgende beleidsmaatregelen in:

- Mocht een ingreep aan een schoolgebouw noodzakelijk zijn, dan wordt per situatie in overleg met gemeente en schoolbesturen bezien of brede samenwerking of IKC-vorming realiseerbaar is.
- De gemeente ondersteunt schoolbesturen in hun ambities om bre(е)d(er) samen te werken met maatschappelijk partners en is bij IKC's in beginsel bereid de kapitaallasten van de huisvestingscomponent voor

²⁷ Energie, lucht, temperatuur, licht en geluid. BENG heeft voornamelijk betrekking op aspecten energie en lucht; deze moeten conform BENG minimaal voldoen aan klasse B ('voldoende'). De gemeente kiest ervoor om ook voor de onderdelen temperatuur, licht en geluid te voldoen aan klasse B.

maatschappelijke partners voor te financieren op basis van kosten-dekkende huur.

Beleidsambities IHP: Normbedragen en situationele aanpak

De gemeente handhaaft de verhoging van het normbudget met 25% zoals doorgevoerd in het vorige IHP. De gemeente neemt het voorstel van de VNG om de normbudgetten met 40% te verhogen niet als zodanig over. Het is bekend dat normbedragen door stijging van de bouwkosten te laag zijn om in de huidige tijd en met de huidige eisen aan schoolgebouwen een project te kunnen realiseren. De gemeente zal daarom op basis van het definitief ontwerp per project bekijken of situationeel een verhoging van het budget nodig is.

5.2 Financiële uitgangspunten

De gemeente werkt vanuit financiële kaders. Dit zijn algemene kaders voor het vaststellen van kredieten en het begroten van de uitgaven. Maar ook specifieke financiële kaders voor onderwijshuisvesting – zoals de begroting van nieuwbouwplannen en het werken met normbedragen. De financiële inkomsten en uitgaven voor de gemeente bepalen mede de kaders voor de onderwijshuisvesting.

Financiering onderwijshuisvesting

De financiële middelen waarmee gemeenten hun zorgplicht vervullen en schoolbesturen hun onderhoudsplicht, komen van de rijksoverheid.

Gemeenten ontvangen middelen voor de uitvoering van hun zorgplicht voor onderwijshuisvesting als onderdeel van hun algemene uitkering uit het Gemeentefonds.

De middelen voor onderwijshuisvesting binnen het Gemeentefonds zijn kwantificeerbaar, maar ‘niet geoormerkt’. Dat wil zeggen dat het de gemeente vrij staat om meer of minder middelen aan onderwijshuisvesting te besteden.

Schoolbesturen ontvangen middelen voor onderwijshuisvesting²⁸ als onderdeel van hun reguliere bekostiging (lumpsum) van het Ministerie van OCW.

Rekening houden met investeringen op de lange termijn

Nieuwe Investerings in de onderwijshuisvesting voor de lange termijn worden opgenomen in de Kadernota, welke door de gemeenteraad jaarlijks (voor de zomer) wordt afgewogen en vastgesteld.

Begroting uitgaven

De investeringen voor onderwijshuisvesting worden in de begroting verwerkt in het programma onderwijs. De gemeente begroot en verantwoordt volgens het baten- en lastenstelsel; zij rekent investeringen voor nieuwe schoolgebouwen toe aan het tijdvak waarin deze gebruikt worden. Dit betekent dat de gemeente investeringen presenteert op de balans (activeren) en ten laste brengt van het resultaat via de afschrijvingskosten. Een groot deel van de uitgaven van de gemeente ligt daarom voor jaren vast in de vorm van afschrijvingskosten en rentekosten, samen kapitaallasten genoemd.

Meerjarenbegroting

De Kredieten voor de projecten uit het IHP 2015 zijn geïndexeerd verwerkt in de meerjarenbegroting. Omdat de normbedragen ontoereikend zijn, heeft de gemeente ook een stelpost PO-krediet in haar investeringsplanning opgenomen. Deze stelpost is gebaseerd op een realistische inschatting per project. Daarnaast worden de kredieten jaarlijks geïndexeerd op basis van de VNG-bouwkostennorm. Deze indexering geldt voor projecten waarvan het Definitief-Ontwerp nog niet gereed is. Op deze manier probeert de gemeente zo realistisch mogelijk te begroten.

²⁸ De zogenaamde middelen voor Materiele Instandhouding, ook wel MI-vergoeding genoemd.

In de meerjarenbegroting van de gemeente is reeds rekening gehouden met de volgende nieuwbouwplannen van PO-scholen:

<i>Nieuwbouw</i>	<i>Oplevering</i>
De Wegwijzer	2020
Pius X	2021
De Trampoline	2020
De Vijverhof	2022 ^{*)}
Maria Bernadette	2023
De Driemaster	2023

<i>Aanpassing/Uitbreiding</i>	<i>Oplevering</i>
Montessori NV&R	2021 ^{*)}

^{*)} De opleveringsdata van de Vijverhof en de Montessori zijn inmiddels gewijzigd naar 2023 (zie H8).

Financiële risico's

Financiële risico's voor de onderwijshuisvesting zijn de ontwikkeling van de bouwrijzen en onvoorziene leerlingenontwikkelingen per school. Door de volumeafspraken worden de risico's van een onvoorziene leerlingenontwikkeling per school beperkt. De risico's van een onvoorziene bouwkostenstijging kunnen worden beperkt door zo realistisch mogelijk te begroten. De bouwkosten stijgen vooral door toenemende duurzaamheidseisen en krapte in de bouwmarkt en materialen (de vraag overstijgt het aanbod).

6 Analyse onderwijshuisvesting

Het eerste deel van dit hoofdstuk analyseert de capaciteit van de onderwijshuisvesting. Paragraaf 6.8 en verder analyseert de huidige staat van de onderwijshuisvesting en vergelijkt deze met beleidsambities uit het voorgaande hoofdstuk.

6.1 Uitgangspunten capaciteitsanalyse

Een analyse van de capaciteit maakt de ruimtetekorten en ruimteoverschotten van de scholen inzichtelijk. Hierbij wordt de ruimtebehoefte van een school bepaald aan de hand van de leerlingenprognose en vergeleken met de beschikbare huisvestingscapaciteit.

Daarbij worden de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- *Capaciteit in lokalen of m²:* Capaciteit kan op twee manieren worden uitgedrukt, in het aantal lokalen of op basis van m² (de bruto vloeroppervlakte - BVO). Tegenwoordig gaat de modelverordening onderwijshuisvesting van de VNG uit van een normering van schoolgebouwen op basis van BVO's. De verordening van de gemeente Leidschendam-Voorburg gaat ook uit van BVO's. In dit rapport wordt bij het analyseren van de ruimtebehoefte daarom gebruik gemaakt van een berekening op basis van BVO's.²⁹

- *Capaciteit van gebouwen:* Bij het beoordelen van de capaciteit kan een onderscheid worden aangebracht in bruto en netto capaciteit.
 - Bruto capaciteit: De bruto capaciteit van een schoolgebouw is het BVO inclusief medegebruik en verhuur.
 - Netto capaciteit: De netto capaciteit is het BVO in het schoolgebouw dat gebruikt kan worden door onderwijs. Dit is de bruto capaciteit minus het BVO van de kelder en het BVO dat in gebruik is voor kinderopvang, peuteropvang en/of buitenschoolse opvang dan wel door de gemeente is gevorderd voor culturele, maatschappelijke of recreatieve doeleinden.

Dit IHP gaat uit van de netto capaciteit.

- *Ruimtebehoefte:* De ruimtebehoefte in BVO voor het leerlingenaantal van de school is berekend op basis van de formule uit de verordening (200 m² vaste voet + 5,03 m² per leerling, zie ook tabel 3).
- *Gebiedsindeling:* De gebiedsindeling in dit hoofdstuk is gebaseerd op de indeling in herkomstgebieden zoals beschreven in de prognose van Pronexus.
- *Leerlingenstromen:* informatie over leerlingenstromen op wijkniveau zijn afkomstig uit de leerlingenprognose van Pronexus (maart 2019).

²⁹ Voor een aantal gebouwen kan dit een vertekend beeld geven. Een gebouw met een hoge bruto-/nettoverhouding (veel verkeersruimte) of veel kleine lokalen kan bijvoorbeeld een ruimtetekort ervaren terwijl dit 'op papier' niet zichtbaar is.

6.2 Analyse capaciteit basisscholen Voorburg

In Voorburg zijn elf basisscholen gevestigd, verspreid over elf locaties.³⁰ In Voorburg wordt de onderwijshuisvestingcapaciteit met 197 m² uitgebreid in 2021 door nieuwbouw van Pius X - een investering uit het IHP 2015-2019. Deze analyse gaat uit van deze nieuwe situatie.

Volgens de leerlingenprognose groeit het leerlingenaantal in Voorburg. Tot 2021 neemt het aantal leerlingen met 51 toe tot totaal 3.708 leerlingen. Daarna neemt het leerlingenaantal geleidelijk af tot 3.545 leerlingen in 2034.

Er is voldoende ruimte om de leerlingen te huisvesten. Op basis van het huidige leerlingenaantal is er een ruimteoverschot van 747 m². Op de piek van het leerlingenaantal in 2021 loopt het ruimteoverschot terug tot 458 m² (zie tabel 4). Daarna neemt het ruimteoverschot weer toe.

Leerlingenprognose 2021			
	Verhuur (m ²)	Cap. onderwijs (m ²)	Ruimtetekort(-)/overschot(+) (m ²)
Voorburg BO	832	21.310	458

Tabel 4: Ruimtetekorten (-) en ruimteoverschotten (+) in m² volgens de leerlingenprognose.

De ruimteoverschotten variëren in omvang³¹ en doen zich voor in iedere wijk:

- Ruimteoverschotten: Voorburg Noord (wijk 1) Bovenveen (wijk 2), Voorburg West (wijk 3) en Voorburg Midden en Oud (wijk 4) en Essesteijn (wijk 5).
- Ruimtetekorten: geen

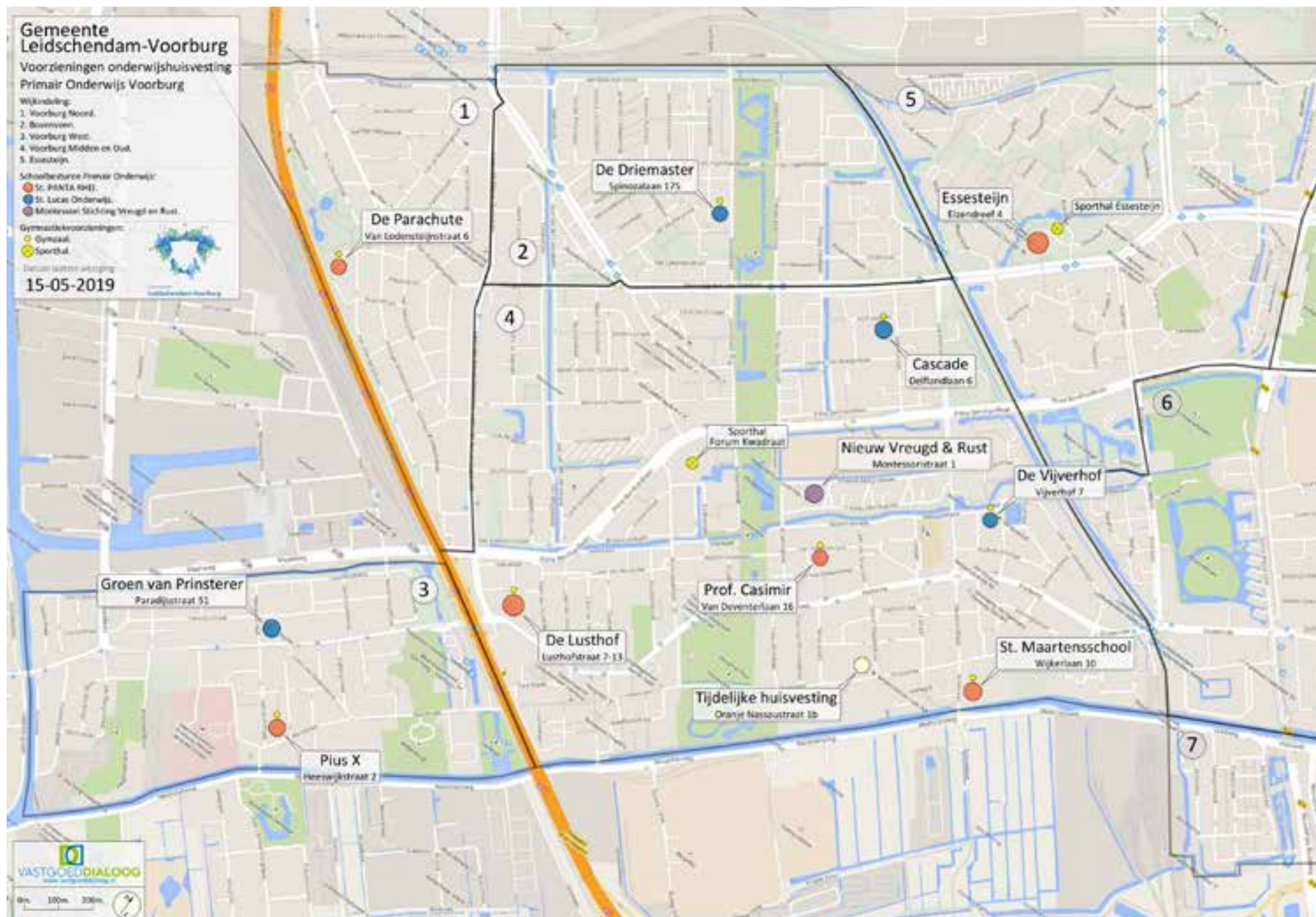
Opvallend is dat veel leerlingen van buiten Voorburg komen:

- Voorburg West: 25% van de leerlingen (165) komt uit Rijswijk.
- Voorburg Midden en Oud: 293 leerlingen uit Leidschendam (Damsigt) gaan in Voorburg Midden en Oud naar school.

Er is voldoende onderwijshuisvesting in Voorburg. Daarbij dient wel rekening gehouden te worden met de leerlingen uit Leidschendam-Voorburg die buiten de eigen gemeente naar school gaan (zie par. 2.5). Opvallend is dat er nauwelijks basisschoolleerlingen uit Voorburg in Leidschendam naar school gaan.

³⁰ De Driemaster (formeel een dislocatie) is daarbij geteld als zelfstandige school. Daarnaast is uitgegaan van de situatie na realisatie van de nieuwbouw voor Pius X.

³¹ De ruimteoverschotten of tekorten worden niet door elke school als overschot of tekort ervaren; dit kan te maken hebben met de opzet van het gebouw. Zie ook paragraaf 6.1.

Voorburg Noord (wijk 1)

De wijk Voorburg Noord bestaat uit één buurt met dezelfde naam. Het rapportcijfer van bewoners voor de leefbaarheid (7,7) is lager dan gemiddeld. Voorburg Noord telt 6.932 inwoners.³²

Er wonen 638 basisschoolkinderen in Voorburg Noord. In de wijk gaan 196 leerlingen naar school. Drie kwart van dit aantal leerlingen (134/68%) is afkomstig uit Voorburg Noord. Er is één school in de wijk, De Parachute.

³² Wijkgegevens zijn gebaseerd op de Wijkatlas 2017.

Volgens de leerlingenprognose blijft het leerlingenaantal van De Parachute tot 2021 stabiel op ca. 195 leerlingen. Daarna neemt het leerlingenaantal geleidelijk af tot 178 leerlingen in 2034. Er is voldoende ruimte om deze leerlingen te huisvesten (zie tabel 5).

De ambitie van het schoolbestuur is om de school volgens de volumeafspraken door te laten groeien naar 200 leerlingen. Ook bij dit leerlingenaantal heeft de school een ruimteoverschot.

					Leerlingenprognose 2021
Bestuur	School	Bouwjaar	Verhuur (m²)	Cap. onderwijs (m²)	Ruimtetekort(-)/overschot(+) (m²)
Panta Rhei	De Parachute	1953 / 1983 R / 1995	180	1.402	221

Tabel 5: Ruimtetekorten (-) en ruimteoverschotten (+) in m² op de piek van de leerlingenprognose in 2021.

DE PARACHUTE

Bovenveen (wijk 2)

De wijk Bovenveen bestaat uit één buurt met dezelfde naam. Het rapportcijfer van bewoners voor de leefbaarheid (7,6) is lager dan gemiddeld. Bovenveen telt 6.987 inwoners.

Er wonen 592 basisschoolkinderen in Bovenveen. In de wijk gaan 240 leerlingen naar school. Minder dan de helft van dit aantal leerlingen (101/42%) is afkomstig uit Bovenveen. Opvallend is dat 26% van de leerlingen (62) afkomstig is uit de wijk Voorburg Midden en Oud. Er is één school in de wijk, De Driemaster.

Volgens de leerlingenprognose groeit De Driemaster van 240 leerlingen in 2019 naar 244 in 2021. Daarna neemt het leerlingenaantal geleidelijk af tot 230 leerlingen in 2034. Er is voldoende ruimte om deze leerlingen te huisvesten (zie tabel 6).

De ambitie van het schoolbestuur is om de school volgens de volumeafspraken door te laten groeien naar 280 leerlingen. Ook bij dit leerlingenaantal heeft de school een ruimteoverschot.

					Leerlingenprognose 2021
Bestuur	School	Bouwjaar	Verhuur (m²)	Cap. onderwijs (m²)	Ruimtetekort(-)/overschot(+) (m²)
Lucas Onderwijs	De Driemaster	1957 / 2005 R	89	1.818	391

Tabel 6: Ruimtetekorten (-) en ruimteoverschotten (+) in m² op de piek van de leerlingenprognose in 2021.

DE DRIEMASTER

Voorburg West (wijk 3)

De wijk Voorburg West bestaat uit twee buurten. Het grootste deel van de wijk bestaat uit de buurt Voorburg West. De andere buurt heet Park Leeuwenburgh. Het rapportcijfer van bewoners voor de leefbaarheid (8,2) is hoger dan gemiddeld. Voorburg West telt 4.546 inwoners.

Er wonen 613 basisschoolkinderen in Voorburg West. In de wijk gaan 666 leerlingen naar school. 56% van dit aantal leerlingen (376) is afkomstig uit Voorburg West. Opvallend is dat 25% van het aantal leerlingen (165) uit Rijswijk afkomstig is. Er is zijn twee scholen in de wijk: De Groen van Prinsterer en Pius X.

Volgens de leerlingenprognose groeit De Groen van Prinsterer van 344 leerlingen in 2019 naar 348 in 2021. Daarna neemt het leerlingenaantal geleidelijk

af tot 333 leerlingen in 2034. Er is voldoende ruimte om deze leerlingen te huisvesten (zie tabel 7).

Volgens de leerlingenprognose groeit het leerlingenaantal van Pius X van 332 in 2019 naar 341 leerlingen in 2021. Daarna neemt het leerlingenaantal geleidelijk toe tot 344 leerlingen in 2034. Pius X heeft dan een klein ruimte-tekort (zie tabel 7).

De ambitie voor beide scholen is het leerlingenaantal volgens de volume-afspraken door te laten groeien naar 360 leerlingen. Bij deze leerlingenaantallen heeft de Groen van Prinsterer ook een ruimteoverschot. Pius X heeft dan een klein ruimtetekort.

					Leerlingenprognose 2021
Bestuur	School	Bouwjaar	Verhuur (m²)	Cap. onderwijs (m²)	Ruimtetekort(-)/overschot(+) (m²)
Lucas Onderw.	Gr. v. Prinsterer	1931 / 2007 / 2017 R	94	2.033	82
Panta Rhei	Pius X	2019 N	90	1.900	-15

Tabel 7: Ruimtetekorten (-) en ruimteoverschotten (+) in m² op de piek van de leerlingenprognose in 2021.

GROEN VAN PRINSTERER

PIUS X

Voorburg Midden en Oud (wijk 4)

De wijk Voorburg Midden en Oud bestaat uit twee buurten, Voorburg Midden en Voorburg Oud. Het is de grootste wijk van Leidschendam-Voorburg. Het rapportcijfer van bewoners voor de leefbaarheid (8,2) is hoger dan gemiddeld. Voorburg Midden en Oud telt 14.467 inwoners. Er wonen 1.364 basisschoolkinderen in Voorburg Midden en Oud. In de wijk gaan 2.064 leerlingen naar school. 41% van dit aantal leerlingen is afkomstig uit Voorburg Midden en Oud.

Er is zijn zes scholen in de wijk. Volgens de leerlingenprognose krijgen drie scholen een kleine groei in leerlingenaantal tot 2021: De Cascade, De Maartensschool en Montessorischool. Het leerlingenaantal van de andere drie scholen in de wijk blijft gelijk, of neemt licht af. Op de lange termijn (2034)

neemt het leerlingenaantal van alle zes de scholen in de wijk licht af. De Professor Casimir heeft een ruimteoverschot. De Cascade, De Maartensschool en De Lusthof hebben een klein ruimtetekort. Er zijn twee scholen met een groot ruimtetekort: De Vijverhof (158 m²) en Montessorischool (106 m²).

De ambitie van het schoolbesturen is om De Cascade volgens de volumeafspraken door te laten groeien naar 360 leerlingen. Dat levert een groot ruimtetekort op bij de Cascade. Het leerlingenaantal van de Professor Casimir blijft gelijk. Bij dit leerlingenaantal heeft de school een groot ruimtetekort. Het leerlingenaantal voor de andere scholen loopt volgens de volumeafspraken iet terug.

					Leerlingenprognose 2021
Bestuur	School	Bouwjaar	Verhuur (m ²)	Cap. onderwijs (m ²)	Ruimtetekort(-)/overschot(+) (m ²)
Lucas Ond.	Cascade (Dijsselbloem)	2018	0	1.800	-15
Lucas Ond.	De Vijverhof	1932	84	1.320	-158
Panta Rhei	Professor Casimir	1925, 1927, 1932, 2014R	101	1.512	120
Panta Rhei	St. Maartens	1997 / 2003 U	0	1.883	-12
Panta Rhei	De Lusthof	1993 / 2007 N/R	0	2.737	-28
St. Mont NV&R	Montessori NV&R	1972 / 2006 U	194	2.156	-106

Tabel 8: Ruimtetekorten (-) en ruimteoverschotten (+) in m² op de piek van de leerlingenprognose in 2021.

PROFESSOR CASIMIR

CASCADE (DE DIJSSELBLOEM)

DE VIJVERHOF

NIEUW VREUGD & RUST

DE LUSTHOF

ST. MAARTENSSCHOOL

Essesteijn (wijk 5)

De wijk Essesteijn bestaat uit twee buurten: Essesteijn en Nieuw Essesteijn/De Zijde. Het rapportcijfer van bewoners voor de leefbaarheid (8,3) is hoger dan gemiddeld. Essesteijn telt 5.707 inwoners.

Er wonen 539 basisschoolkinderen in Essesteijn. In de wijk gaan 491 leerlingen naar school. 53% (259) van dit aantal leerlingen is afkomstig uit Essesteijn.

Er is één school in de wijk, basisschool Essesteijn. Volgens de leerlingenprognose groeit het leerlingenaantal van 491 in 2019 tot 511 leerlingen in 2021.

Daarna neemt het leerlingenaantal geleidelijk af tot 496 leerlingen in 2034. De school is passend gehuisvest, alhoewel de piek in het leerlingenaantal in 2021 een klein ruimtetekort oplevert van 21 m² (zie tabel 9).

De ambitie van het schoolbestuur is om de school volgens de volumeafspraken ongeveer gelijk in leerlingenaantal te houden op 480 leerlingen. Bij dit leerlingenaantal heeft de school een ruimteoverschot.

Leerlingenprognose 2021					
Bestuur	School	Bouwjaar	Verhuur (m ²)	Cap. onderwijs (m ²)	Ruimtetekort(-)/overschot(+) (m ²)
Panta Rhei	Essesteijn	1972 / 2002 U	0	2.749	-21

Tabel 9: Ruimtetekorten (-) en ruimteoverschotten (+) in m² op de piek van de leerlingenprognose in 2021.

ESSESTEIJN

6.3 Analyse capaciteit basisscholen Leidschendam

In Leidschendam zijn acht basisscholen gevestigd. De acht scholen zijn verspreid over acht locaties.³³ In Leidschendam wordt de onderwijshuisvestingcapaciteit uitgebreid en verbeterd in 2020 door nieuwbouw van De Wegwijzer en De Trampoline - investeringen uit het IHP 2015-2019. Deze analyse gaat uit van deze nieuwe situatie.

Volgens de leerlingenprognose groeit het leerlingenaantal in Leidschendam. Tot 2028 neemt het aantal leerlingen met 134 toe tot totaal 2.183 leerlingen. Daarna blijft het leerlingenaantal ongeveer gelijk tot 2034.

Er is onvoldoende ruimte om de leerlingen te huisvesten. Weliswaar is er op basis van het huidige leerlingenaantal er een ruimteoverschot van 100 m². Echter, op de piek van het leerlingenaantal, in 2028 is het ruimteoverschot omgeslagen in een ruimtetekort van 574 m² (zie tabel 10). Ook op de lange termijn blijft er een ruimtetekort aanwezig van ca. 500 m².

Leerlingenprognose 2028

	Verhuur (m ²)	Cap. Onderwijs (m ²)	Ruimtetekort(-)/overschot(+) (m ²)
Leidschendam BO	493	12.006	-574

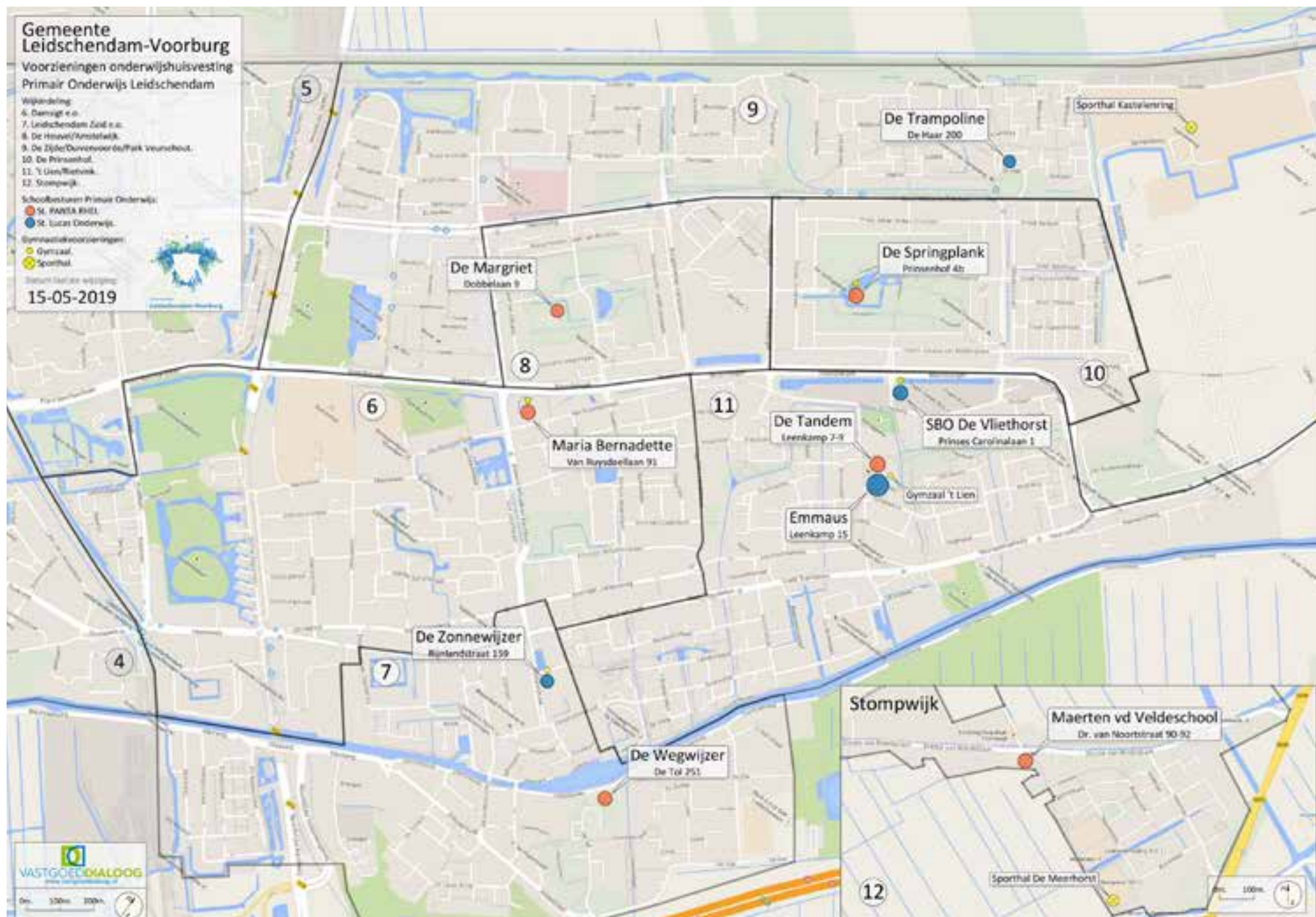
Tabel 10: Ruimtetekorten (-) en ruimteoverschotten (+) in m² op de piek van de leerlingenprognose in 2028.

Ruimtetekorten en ruimteoverschotten verschillen per wijk:

- Ruimtetekorten: Damsigt e.o. (wijk 6), Leidschendam Zuid e.o. (wijk 7) en 't Lien/De Rietvink (wijk 11).
- Passende huisvesting: De Heuvel/Amstelwijk (wijk 8), De Zijde/Duivenvoorde/Park Veursehout (wijk 9) en De Prinsenhof (wijk 10).

De totale capaciteit in Leidschendam blijkt onvoldoende om de berekende leerlingaantallen zoals overeengekomen bij de volumeafspraken te huisvesten.

³³ Situatie na realisatie van de nieuwbouw voor De Trampoline en De Wegwijzer.

Damsigt e.o. (wijk 6)

De wijk Damsigt e.o. bestaat uit vier buurten: Damsigt, Verzetsheldenwijk, Raadhuiskwartier en Sijtwende. Het rapportcijfer van bewoners voor de leefbaarheid (8,3) is hoger dan gemiddeld. Damsigt e.o. telt 6.984 inwoners.

Er wonen 783 basisschoolkinderen in Damsigt e.o. In de wijk gaan 252 leerlingen naar school. 51% van dit aantal leerlingen (128) is afkomstig uit Damsigt e.o. Er is één school in de wijk, Maria Bernadette.

Volgens de leerlingenprognose groeit Maria Bernadette van 252 leerlingen in 2019 tot 256 in 2022. Daarna neemt het leerlingenaantal licht af tot 251 leerlingen in 2034. De Maria Bernadette heeft een ruimtetekort (zie tabel 11).

De ambitie van het schoolbestuur is om de school volgens de volumeafspraken door te laten groeien tot 280 leerlingen. Het ruimtetekort neemt dan toe.

						Leerlingenprognose 2022
Bestuur	School	Bouwjaar	Verhuur (m²)	Cap. onderwijs (m²)	Ruimtetekort(-)/overschot(+) (m²)	
Panta Rhei	Maria Bernadette	1970	0	1.373	-115	

Tabel 11: Ruimtetekorten (-) en ruimteoverschotten (+) in m² op de piek van de leerlingenprognose in 2022.

MARIA BERNADETTE

Leidschendam Zuid e.o. (wijk 7)

De wijk Leidschendam-Zuid e.o. bestaat uit vier buurten: Leidschendam-Zuid, Damcentrum, Klein Plaspoelpolder en de Zeeheldenwijk. Het rapportcijfer van bewoners voor de leefbaarheid (7,6) is lager dan gemiddeld. Leidschendam-Zuid e.o. telt 5.863 inwoners.

Er wonen 468 basisschoolkinderen in Leidschendam-Zuid e.o. In de wijk gaan 463 leerlingen naar school. Van dit aantal leerlingen is 50% (231) afkomstig uit Leidschendam-Zuid e.o. Ongeveer 10% (47) van de leerlingen uit Den Haag (). Er zijn twee scholen in de wijk: De Zonnewijzer en De Wegwijzer.

Volgens de leerlingenprognose groeit De Zonnewijzer van 220 leerlingen in 2019 naar 232 in 2028. Daarna blijft het leerlingenaantal ongeveer gelijk tot 2034. De school heeft een ruimtetekort van 231 m² (zie tabel 12).

Volgens de leerlingenprognose groeit De Wegwijzer van 243 leerlingen in 2019 naar 286 in 2028. Daarna blijft het leerlingenaantal ongeveer gelijk tot 2034. Er is voldoende ruimte om deze leerlingen te huisvesten (zie tabel 12).

De ambitie voor beide scholen is het leerlingenaantal volgens de volumeafspraken door te laten groeien. De Zonnewijzer naar 240 leerlingen, De Wegwijzer naar 320 leerlingen. Bij deze leerlingenaantallen heeft De Zonnewijzer een groot ruimtetekort en is De Wegwijzer nagenoeg passend gehuisvest.

					Leerlingenprognose 2028
Bestuur	School	Bouwjaar	Verhuur (m ²)	Cap. onderwijs (m ²)	Ruimtetekort(-)/overschot(+) (m ²)
Lucas Onderwijs	De Zonnewijzer	2007	0	1.136	-231
Panta Rhei	De Wegwijzer	2019 N	90	1.635	-4

Tabel 12: Ruimtetekorten (-) en ruimteoverschotten (+) in m² op de piek van de leerlingenprognose in 2028.

De Heuvel/Amstelveen (wijk 8)

De wijk De Heuvel/Amstelveen bestaat uit twee buurten: De Heuvel en Amstelveen. Het rapportcijfer van bewoners voor de leefbaarheid (7,5) is lager dan gemiddeld. De Heuvel/Amstelveen telt 3.166 inwoners.

Er wonen 258 basisschoolkinderen in De Heuvel/Amstelveen. In de wijk gaan 115 leerlingen naar school. Van dit aantal leerlingen is 50% (58 leerlingen) afkomstig uit De Heuvel/Amstelveen. Er is één school in de wijk, De Margriet.

Volgens de leerlingenprognose groeit De Margriet van 115 leerlingen in 2019 tot 122 leerlingen in 2026. Daarna blijft het leerlingenaantal ongeveer gelijk tot 2034. De school heeft een ruimteoverschot van 223 m² (zie tabel 13).

De ambitie van het schoolbestuur is om de school volgens de volumeafspraken door te laten groeien naar 200 leerlingen. Bij dit leerlingenaantal heeft de school een ruimtetekort.

						Leerlingenprognose 2026
Bestuur	School	Bouwjaar	Verhuur (m ²)	Cap. onderwijs (m ²)	Ruimtetekort(-)/overschot(+) (m ²)	
Panta Rhei	De Margriet	1964 / 1998	90	1.022	208	

Tabel 13: Ruimtetekorten (-) en ruimteoverschotten (+) in m² op de piek van de leerlingenprognose in 2026.

DE MARGRIET

De Zijde/Duivenvoorde/Park Veursehout (wijk 9)

De wijk De Zijde/Duivenvoorde/Park Veursehout bestaat uit vier buurten: De Zijde, Duivenvoorde, Park Veursehout en Schakenbos. Het rapportcijfer van bewoners voor de leefbaarheid (8,2) is hoger dan gemiddeld. De Zijde/Duivenvoorde/Park Veursehout telt 5.218 inwoners.

Er wonen 405 basisschoolkinderen in De Zijde/Duivenvoorde/Park Veursehout. In de wijk gaan 246 leerlingen naar school. Van dit aantal leerlingen is 32% (79) afkomstig uit De Zijde/Duivenvoorde/Park Veursehout. Opvallend is dat

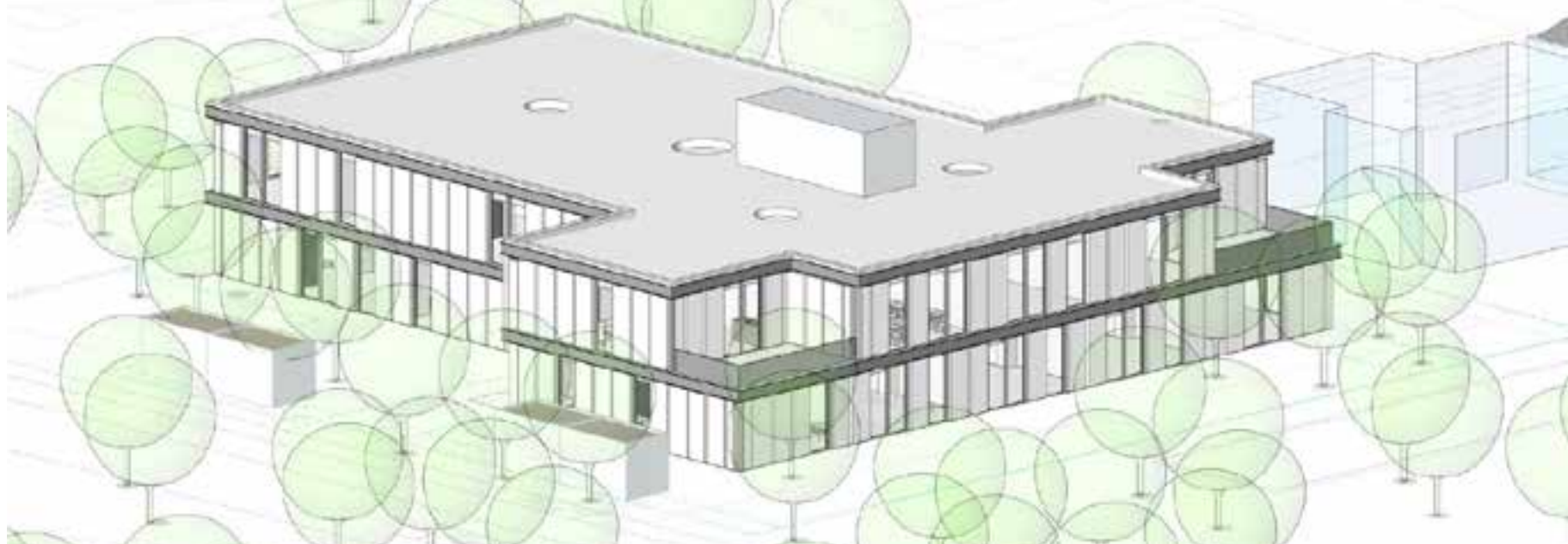
53% van de leerlingen (131) afkomstig is uit de wijk Prinsenhof. Er is één school in de wijk, De Trampoline.

Volgens de leerlingenprognose groeit De Trampoline van 246 leerlingen in 2019 tot 252 in 2025. Daarna blijft het leerlingenaantal vrijwel gelijk tot 2034. De Trampoline voldoende ruimte om deze leerlingen te huisvesten (zie tabel 14).

De ambitie van het schoolbestuur is om de school volgens de volumeafspraken het leerlingenaantal ongeveer gelijk te houden op 240 leerlingen.

Leerlingenprognose 2025					
Bestuur	School	Bouwjaar	Verhuur m ²	Cap. onderwijs (m ²)	Ruimtetekort(-)/overschot(+) (m ²)
Lucas Onderwijs	De Trampoline	2019 N	90	1.480	12

Tabel 14: Ruimtetekorten (-) en ruimteoverschotten (+) in m² op de piek van de leerlingenprognose in 2025.

DE TRAMPOLINE

De Prinsenhof (wijk 10)

De wijk Prinsenhof bestaat uit twee buurten: Prinsenhof laagbouw en Prinsenhof hoogbouw. Het rapportcijfer van bewoners voor de leefbaarheid (7,4) is lager dan gemiddeld. Prinsenhof telt 5.522 inwoners.

Er wonen 526 schoolgaande kinderen in De Prinsenhof. In de wijk gaan 171 leerlingen naar school. Van dit aantal leerlingen is 53% (91) afkomstig uit De Prinsenhof. Opvallend is dat 83% van de leerlingen (435) buiten de eigen wijk naar school gaat. Zoals eerder aangegeven (paragraaf 2.5 en 2.6) is de gemeente voornemens een onderzoek te laten uitvoeren naar de achterliggende redenen van deze leerlingstromen. En te kijken of deze leerlingstromen kunnen worden gekeerd. Er is één school in de wijk, De Springplank.

De Springplank heeft in 2019 totaal 171 leerlingen. Volgens de prognose blijft het leerlingenaantal tot 2023 ongeveer gelijk, met een maximum van 173 leerlingen in 2021. Na 2023 daalt het leerlingenaantal geleidelijk tot 164 leerlingen in 2034. De Springplank heeft voldoende ruimte om deze leerlingen te huisvesten (zie tabel 15).

De ambitie van het schoolbestuur is om de school volgens de volumeafspraken het leerlingenaantal door te laten groeien tot 200 leerlingen.

					Leerlingenprognose 2021
Bestuur	School	Bouwjaar	Verhuur (m²)	Cap. onderwijs (m²)	Ruimtetekort(-)/overschot(+) (m²)
Panta Rhei	De Springplank	2006	0	1.223	153

Tabel 15: Ruimtetekorten (-) en ruimteoverschotten (+) in m² op de piek van de leerlingenprognose in 2021.

DE SPRINGPLANK

't Lien/De Rietvink (wijk 11)

De wijk 't Lien/De Rietvink bestaat uit twee buurten: 't Lien en De Rietvink. Het rapportcijfer van bewoners voor de leefbaarheid (8,0) is gelijk aan het gemiddelde voor de gemeente. De wijk 't Lien/De Rietvink telt 6.823 inwoners.

Er wonen 505 basisschoolkinderen in 't Lien/De Rietvink. In de wijk gaan 802 leerlingen naar school. Van dit aantal leerlingen is 38% (306) afkomstig uit 't Lien/De Rietvink. Er zijn twee scholen in de wijk: Emmaüs en De Tandem.

Volgens de leerlingenprognose groeit het leerlingenaantal van Emmaüs van 549 leerlingen in 2019 naar 589 in 2031. Daarna blijft het leerlingenaantal

ongeveer gelijk tot 2034. De school heeft een ruimtetekort. De ambitie voor Emmaüs is om het leerlingenaantal volgens de volumeafspraken te laten dalen naar 520 leerlingen. Het ruimtetekort van de school loopt hierdoor terug naar 119 m² (zie tabel 16).

Volgens de leerlingenprognose groeit het leerlingenaantal van De Tandem van 253 leerlingen in 2019 naar 287 in 2023. Daarna blijft het leerlingenaantal ongeveer gelijk tot 2034. De Tandem heeft een ruimtetekort (zie tabel 17). De ambitie voor De Tandem is om het leerlingenaantal volgens de volumeafspraken te laten stijgen naar 320 leerlingen. Hierdoor neemt het ruimtetekort toe.

Bestuur	School	Bouwjaar	Verhuur (m ²)	Cap. onderwijs (m ²)	Ruimtetekort(-)/overschot(+) (m ²)
Lucas Onderwijs	De Emmaüs	1985 / 2005	223	2.697	-119 (Volume afspraak)
Panta Rhei	De Tandem	1985 / 1998 / 2004	0	1.440	-204 (Leerlingenprognose)

Tabel 16: Ruimtetekorten (-) en ruimteoverschotten (+) in m² op de piek van de leerlingenprognose/volumeafpraak.

EMMAÜS

DE TANDEM

6.4 Analyse capaciteit basisschool Stompwijk

De wijk Stompwijk omvat het hele gebied binnen de gemeentegrenzen ten oosten van Leidschendam. Binnen de wijk worden twee buurten onderscheiden: de buurt Kern Stompwijk en de buurt Landelijk gebied Stompwijk. Het rapportcijfer van bewoners voor de leefbaarheid (8,0) is gelijk aan het gemiddelde voor de gemeente. Stompwijk telt 2.726 inwoners.

Er wonen 202 basisschoolkinderen in Stompwijk. Alle kinderen in Stompwijk gaan in de eigen wijk naar school. In de wijk gaan in totaal 164 leerlingen naar school.

Er is één school in de wijk, de Maerten van den Veldeschool. Volgens de leerlingenprognose groeit het leerlingenaantal van de school van 164 in 2019 naar 171 leerlingen in 2022. Daarna groeit de school geleidelijk verder naar 198 leerlingen in 2034. De school heeft voldoende ruimte om 180 leerlingen te huisvesten (zie tabel 17).

De ambitie van het schoolbestuur is om de school volgens de volumeafspraken het leerlingenaantal door te laten groeien tot 200 leerlingen. Bij dit leerlingenaantal heeft de school een ruimtetekort.

					Leerlingenprognose 2022
Bestuur	School	Bouwjaar	Verhuur (m²)	Cap. onderwijs (m²)	Ruimtetekort(-)/overschot(+) (m²)
Panta Rhei	Maerten v.d. Velde	2019 N	90	1.100	40

Tabel 17: Ruimtetekorten (-) en ruimteoverschotten (+) in m² volgens de leerlingenprognose.

MAERTEN VAN DEN VELDESCHOOL

6.5 Analyse capaciteit SBO

SBO De Vliethorst heeft 135 kinderen. Er is geen prognose voor het SBO De Vliethorst. De verwachting is echter dat het aantal leerlingen zal waarschijnlijk toenemen.

Op basis van het huidige aantal leerlingen heeft SBO De Vliethorst een ruimtetekort.

Bestuur	School	Bouwjaar	Verhuur (m²)	Cap. onderwijs (m²)	Ruimtetekort(-)/overschot(+) (m²)
Lucas Onderwijs	SBO De Vliethorst	1976	0	1.131	-111

Tabel 18: Ruimtetekorten (-) en ruimteoverschotten (+) in m²

SBO DE VLIETHORST

6.6 Analyse capaciteit gymnastiek

De gemeente Leidschendam-Voorburg beschikt (peildatum okt. 2018) over voldoende gymnastiekcapaciteit om te voorzien in de behoefte van het basisonderwijs:

- Voorburg – In Voorburg is een capaciteit van 312 klokuur per week beschikbaar voor het Primair Onderwijs. De scholen hebben recht op 155 klokuren en maken 202 klokuren per week gebruik van de gymnastiekaccommodaties.
- Leidschendam – In Leidschendam is een capaciteit van 182 klokuur per week beschikbaar voor het Primair Onderwijs. De scholen hebben recht op 104 klokuren en maken 113 klokuren per week gebruik van de gymnastiekaccommodaties.
- Stompwijk – In Stompwijk is een capaciteit van 52 klokuur per week beschikbaar voor de Maerten van den Veldeschool. De school heeft recht op 6 klokuren en maakt 10 klokuren per week gebruik van de gymnastiekaccommodaties.

Er is dus geen uitbreiding van de gymnastiekcapaciteit nodig voor het Primair Onderwijs. Voor de korte termijn (2019-2022, tot na de nieuwbouw van Pius X) zal een alternatief moeten worden gevonden voor de lessen bewegingsonderwijs die in de gymzaal van Pius X worden gegeven.

Kwaliteit binnensportaccommodaties

Alle gemeentelijke binnensportaccommodaties hebben in meer of mindere mate te maken met een gebrekkige akoestiek. De raad heeft een krediet beschikbaar gesteld om hiervoor maatregelen te treffen.³⁴

³⁴ De raad heeft een voorstel goedgekeurd om de akoestiek van binnensportaccommodaties te verbeteren. Aanleiding: 'uit onderzoek is gebleken dat steeds meer (sport)docenten last hebben van gehoorbeschadiging, stemproblemen, vermoeidheid en stress. Deze klachten worden steeds meer gerelateerd aan slechte akoestiek in binnensportaccommodaties. De geluidsbelasting kan blijvende gehoorschade veroorzaken [...] en gaat bovendien ten koste van de kwaliteit van gymlessen.' Gebleken is dat alle gemeentelijke binnensportaccommodaties in meer of mindere mate te maken hebben met een gebrekkige akoestiek.

6.7 Vergelijking leerlingenprognose met volumeafspraken

Voor geheel Leidschendam-Voorburg is het totaal aantal leerlingen op basis van de volumeafspraken (instroom x 8) 266 hoger dan het geprognosticeerde aantal leerlingen in 2022 (piek). De volumeafspraken gaan uit van 4% meer leerlingen (266 meer) dan de piek van de prognose. Daarmee gaan de volumeafspraken tevens uit van een hogere ruimtebehoefte (1.300 m² meer) dan de piek van prognose. De benodigde ruimtebehoefte op basis van de volumeafspraken moet dan ook als indicatief worden gezien voor de gewenste maximale situatie.

	Verhuur	Cap. Onderwijs	Ruimtetekort(-)/overschot(+) (m ²)			
	(m ²)	(m ²)	2020	2022	2025	2030
L'dam-Vb BO	1.415	34.416	608	366	573	633

	Totaal aantal leerlingen	Ruimtetekort(-)/overschot(+)
Piek prognose 2022	5.974	366
Volumeafpraak (instroom x8)	6.240	-972

Tabel 19: Vergelijking totaal aantal leerlingen bij volumeafspraken, piek prognose in 2022 en de teldatum.

Opmerking: De piek in de leerlingenprognose voor Leidschendam-Voorburg als geheel ligt in 2022. De piek per individuele school verschilt. In Voorburg ligt die piek bij alle scholen in 2021. In Leidschendam verschilt de piek per school.

6.8 Analyse spreiding en omvang scholen

Deze paragraaf analyseert de spreiding en omvang van de scholen in Leidschendam-Voorburg. De gemeente en schoolbesturen willen een goede spreiding en omvang van de scholen borgen met volumeafspraken.

Analyse spreiding

De gemeente heeft een divers en goed gespreid aanbod van scholen. Reflecterend op de analyse van leerlingenaantallen per wijk in de voorgaande paragrafen is de spreiding van de scholen in één wijk niet optimaal: in Damsigt e.o. wonen 783 basisschoolkinderen. Maria Bernadette is de enige school in de wijk en heeft slechts ruimte voor ongeveer 240 leerlingen. Het gevolg is dat veel leerlingen buiten de eigen wijk naar school gaan. Uitbreiding van de onderwijshuisvesting in Damsigt zou de spreiding van de scholen in Leidschendam verbeteren.

In het IHP 2015-2018 wordt eveneens geconstateerd dat de voorzieningen voor basisonderwijs in de gemeente niet evenwichtig zijn verspreid. Dit is historisch verklaarbaar. Als de voorzieningen voor basisonderwijs anno 2019 opnieuw een plek zullen moeten krijgen zal in het middengebied tussen de kernen Voorburg en Leidschendam een basisschool worden gerealiseerd.

Klein Plaspoelpolder

In het IHP 2015-2018 wordt geconstateerd dat de ontwikkeling van Klein Plaspoelpolder een unieke kans biedt een school te vestigen in het middengebied. Onderzoek naar de haalbaarheid van een onderwijsvoorziening heeft samen met de schoolbesturen Panta Rhei en Lucas onderwijs plaatsgevonden. De conclusie luidt: Vanuit spreiding is een extra schoollocatie in Klein Plaspoelpolder gewenst. Vanuit leerlingenaantallen en schoolgrootte is een voorziening niet haalbaar.

De woningbouw in Klein Plaspoelpolder levert te weinig kinderen op (110) voor het realiseren van een nieuwe schoollocatie. Ook de voorziene extra woningbouw in de gemeente tot 2040 (4.000 woningen) is op zichzelf geen argument voor de bouw van een school in Klein Plaspoelpolder. Deze woningbouw is verspreid over de gemeente –en dus niet per se geconcentreerd in Klein Plaspoelpolder. Daarnaast is een groot deel van de 4.000 woningen (2.400) reeds meegenomen in de leerlingenprognose van Pronexus. De plannen voor overige 1.600 woningen zijn nog niet concreet.

Tenslotte kunnen zo nodig toekomstige nieuwbouw- en uitbreidingsprojecten elders in de gemeente ook voorzien in extra vraag naar onderwijshuisvesting als gevolg van de bouwplannen in Klein Plaspoelpolder.

Het is daarom zaak de leerlingenstromen te blijven monitoren. De vraag naar onderwijshuisvesting in de gemeente kan in de toekomst mogelijk veranderen als minder kinderen de gemeente uitstromen en/of kinderen uit bijvoorbeeld Den Haag kiezen voor een school in Voorburg.

Analyse omvang

Van de 20 basisscholen zijn er slechts vier scholen met minder dan 200 leerlingen:

- De Parachute: 196 leerlingen
- De Springplank: 171 leerlingen
- De Maerten v.d. Velde: 164 leerlingen
- De Margriet: 115 leerlingen

De Parachute, De Springplank en De Margriet zijn sinds 2015 (vorige IHP) gegroeid. In 2015 waren er nog vijf scholen met minder dan 200 leerlingen, nu zijn dat er nog maar vier.

Analyse leerlingenstromen

Veel kinderen vanuit Leidschendam (213) gaan in Voorburg naar school. Dit aantal loopt echter terug. In het schooljaar 2014/2015 (IHP 2015) gingen nog 286 kinderen vanuit Leidschendam in Voorburg naar school.

Vanuit Voorburg gaan 84 kinderen in Leidschendam naar school. Dit aantal blijft ongeveer gelijk. In het schooljaar 2014/2015 gingen 79 kinderen vanuit Voorburg in Leidschendam naar school.

BO-scholen	Herkomst leerling				Totaal
	L'dam	Stompwijk	Voorburg	Overig	
Leidschendam	1.629	212	84	124	2.049
Voorburg	213	77	3.016	352	3.658
Stompwijk	0	153	0	11	164
Totaal	1.842	442	3.100		5.871

Tabel 20: Herkomst van de kinderen op de scholen in Leidschendam-Voorburg (okt 2018).

Conclusie spreiding en omvang

Een extra school in Klein Plaspoelpolder is op dit moment niet gewenst. Uitbreiding van de onderwijshuisvesting in Damsigt zou de spreiding van de scholen in Leidschendam verbeteren. Het zou echter ook de gemiddelde schoolgrootte verkleinen. De leerlingengroei door de realisatie van Klein Plaspoelpolder is te klein om een extra schoollocatie te creëren. De schoolbesturen kiezen ervoor om de bestaande scholen te versterken.

6.9 Analyse functionaliteit gebouwenbestand

In hoofdstuk 5 is aangegeven dat de gemeente en schoolbesturen evalueren welke schoolgebouwen functioneel niet meer voldoen en/of te oud zijn. De volgende schoolgebouwen voldoen functioneel niet meer en/of zijn 40 jaar of ouder:

Voorburg:

- De Vijverhof (87 jaar oud)
- Pius X (64 jaar oud) - nieuwbouw reeds in voorbereiding
- De Trampoline (48/50 jaar oud) - nieuwbouw reeds in voorbereiding
- Montessori NV&R (47 jaar oud)
- Essesteijn (45 jaar oud)
- De Driemaster (62 jaar oud) - in 2005 gerenoveerd
- De Parachute (66 jaar oud) - in 1983 gerenoveerd

Leidschendam

- De Margriet (55 jaar oud)
- Maria Bernadette (49 jaar oud)
- De Wegwijzer (43/52 jaar oud) - nieuwbouw reeds in voorbereiding
- SBO De Vliethorst (43 jaar oud)

6.10 Analyse bouwkundige staat gebouwen

In Voorburg zijn Pius X en De Vijverhof technisch verouderd. Op termijn (binnen de IHP-periode) geldt dit waarschijnlijk ook voor De Driemaster, Essesteijn, Montessori NV&R en De Parachute. De gebouwen zijn ook functioneel verouderd.

In Leidschendam zijn De Wegwijzer, De Trampoline en Maria Bernadette technisch verouderd. Op termijn (binnen de IHP-periode) geldt dit waarschijnlijk ook voor de SBO De Vliethorst. De gebouwen zijn ook functioneel verouderd.

De Maerten van den Veldeschool is de enige school in Stompwijk. De school is gehuisvest in het nieuwgebouwde Kulturhus.

6.11 Analyse IKC-aanbod

In het vorige IHP zijn plannen ontwikkeld voor de vorming van integrale kindcentra en alle schoolbesturen hebben inmiddels één of meerdere IKC's in Leidschendam-Voorburg. De schoolbesturen hebben echter vergaande ambities om meerdere IKC's te realiseren.

In Leidschendam-Voorburg is de afgelopen jaren al een start gemaakt met de opzet van verdergaande samenwerking met maatschappelijke partners bij onder meer basisscholen De Wegwijzer, De Trampoline en Montessorischool Nieuw Vreugd & Rust, Emmaüs en Pius X.

Schoolbesturen en gemeente hebben afgesproken om op het moment dat een noodzakelijke bouwkundige ingreep aan een schoolgebouw zich voordoet, te bezien of brede samenwerking of IKC-vorming gerealiseerd kan worden.

6.12 Analyse toekomstbestendige en duurzame huisvesting

Er is nog geen Kwaliteitskader ingevoerd in de gemeente. Wel is er staand beleid voor duurzaamheid (zie par. 5.1). Met dit staand beleid zijn de volgende resultaten behaald:

- *Bestaande Bouw:*
 - Frisse Scholen: In de periode 2009–2013 is het binnenklimaat en de energiezuinigheid van bestaande schoolgebouwen verbeterd in het kader van de Frisse Scholen regeling. OCW heeft hiervoor een budget ad. € 365.000 ter beschikking gesteld. De gemeente heeft dit budget aangevuld met € 244.000.
 - Zonnepanelen: In de periode 2010 tot en met 2014 zijn op de daken van 19 scholen zonnepanelen geplaatst, een systeem van 6.000 Watt piek per school. Dit betreft scholen in zowel het BO als het VO waarvoor geen nieuwbouw of renovatie was voorzien en het mogelijk was de zonnepanelen te plaatsen.
- *Nieuwbouw:*
 - BENG: Nieuw te bouwen scholen moeten Bijna Energieneutraal (BENG) worden (ambitie uit het Coalitieakkoord).
 - Frisse Scholen / duurzaamheid: Nieuw te bouwen scholen voldoen aan klasse B waarmee in ieder geval GPR 7 voor energie en 20% reductie CO₂-uitstoot wordt gehaald.

7 Categoriën

Dit hoofdstuk beschrijft de ambities om te komen tot passende onderwijshuisvesting in Leidschendam-Voorburg in de periode 2019-2034. Bij het vaststellen van de projectenlijst is rekening gehouden met de ambities, de visie en het aanvullend beleid van de gemeente.

7.1 Definiëring categorieën

Binnen de projecten wordt een onderscheid gemaakt naar periode van uitvoering. Daarbij wordt rekening gehouden met projecten die reeds in de begroting zijn opgenomen. Dit levert een prioritering op van de projecten in 3 categorieën, die ieder een scenario vormen in dit IHP:

- Categorie 1: Realisatie passende huisvesting 2019-2023.
Projecten in categorie 1 zijn al in de begroting opgenomen. Deze zullen in de periode 2019-2023 worden uitgevoerd.
- Categorie 2: Realisatie passende huisvesting periode 2024-2025.
Projecten in categorie 2 zullen in de periode 2024-2025 worden uitgevoerd.
- Categorie 3: Passende huisvesting tussen 2026 en 2032.
De projecten in categorie 3 vormen een voorlopige lijst. De noodzaak voor nieuwbouw zal worden bepaald op basis van een nadere scan van functionaliteit en technische staat. Uitvoering van deze projecten zal na 2025 worden ingepland.

De projecten in de begroting (Categorie 1 en 2) hebben een prioritaire status, deze projecten worden in principe als eerste uitgevoerd. Tussen de projecten van categorie 3 kan worden geprioriteerd op basis van de volgende criteria:

- Bouwjaar
- Meerjaren onderhoudsplanningen
- Functionaliteit
- Energiescan en
- Uitbreidingsmogelijkheden

Het SBO heeft een aparte status en wordt daarom ook niet binnen categorie 3 geprioriteerd.

7.2 Voorburg – benodigde nieuwbouw en uitbreiding in de IHP-periode

Bouwkundige staat gebouwen

In Voorburg zijn Pius X en De Vijverhof technisch verouderd. Op termijn (binnen de IHP-periode) geldt dit waarschijnlijk ook voor De Driemaster, Essesteijn, Montessori NV&R en De Parachute. De gebouwen zijn ook functioneel verouderd.

Ruimtebehoefte

In Voorburg is een beperkt overschot aan onderwijshuisvesting. Op basis van het huidige leerlingenaantal (teldatum oktober 2018) is er een ruimteoverschot

van 747 m². De leerlingenprognose (Pronexus) geeft aan dat het aantal leerlingen op de lange termijn daalt. Het ruimteoverschot zal daarom waarschijnlijk op termijn toenemen.

Montessori NV&R en De Vijverhof hebben op basis van huidige leerlingen-aantallen (tel-datum oktober 2018) een ruimtetekort van respectievelijk 86 m² (Montessori NV&R), 33 m² (Lusthof) en 151 m² (Vijverhof). Bij implementatie van de volumeafspraken treedt een tekort op bij Montessori NV&R (56 m²) en De Vijverhof (870 m²) en De Cascade (211 m²).

Vertaling in projecten

Het streven is om passende huisvesting te realiseren voor de scholen. Scholen die een ruimtetekort hebben krijgen uitbreiding. Schoolgebouwen die technisch en functioneel niet meer voldoen worden gerenoveerd, dan wel worden vervangen.

Dit betekent dat in de IHP-periode 2019-2034:

- Pius X en De Vijverhof vervangende nieuwbouw krijgen, dan wel renovatie. Omdat Pius X ook een ruimtetekort heeft, zal bij nieuwbouw de school ook worden uitgebreid. Deze projecten zijn reeds voorzien in het IHP 2015-2018. De vervangende nieuwbouw voor Pius X is reeds in gang gezet. Het realiseren van nieuwbouw of renovatie voor De Vijverhof is gecompliceerd. Daardoor heeft dit project vertraging opgelopen.
- Voor Montessori NV&R een beperkte aanpassing. Deze aanpassing is reeds voorzien in het IHP 2015-2018, maar er zijn nog geen concrete plannen ontwikkeld.
- Rekening wordt gehouden met nieuwbouw van Montessori NV&R, Essesteijn en De Parachute. Deze gebouwen zijn waarschijnlijk binnen de IHP-periode technisch verouderd.
- Rekening wordt gehouden met gedeeltelijke nieuwbouw, dan wel renovatie van De Driemaster. Een gedeelte van het gebouw van De Driemaster is waarschijnlijk binnen de IHP-periode technisch verouderd.
- Rekening wordt gehouden met eventuele uitbreiding van De Cascade.

Toedeling van projecten naar de categorie

De vervangende nieuwbouw voor Pius X en De Vijverhof zijn al voorzien in de begroting 2019-2023 van de gemeente. Daarom vallen zij onder de projecten van Categorie 1. Dit geldt eveneens voor de beperkte aanpassing van Montessori NV&R.

In de begroting is ook op termijn een budget opgenomen voor De Driemaster. Daarom vallen deze projecten onder Categorie 2. Vervangende nieuwbouw voor Essesteijn, Montessori NV&R en De Parachute zijn nog niet voorzien in de begroting van de gemeente. Daarom vallen zij onder projecten van Categorie 3.

Lucas Onderwijs verwacht dat De Cascade gaat groeien en wil daarom de school uitbreiden met drie lokalen. De prognose van Pronexus laat deze groei niet zien. Indien deze groei zich voordoet wordt er overleg gevoerd met gemeente en schoolbesturen over de volumeafspraken voor De Cascade. Dan wordt integraal afgewogen of een uitbreiding ook noodzakelijk is.

7.3 Leidschendam – benodigde nieuwbouw en uitbreiding in de IHP-periode

Bouwkundige staat gebouwen

In Leidschendam zijn De Wegwijzer, De Trampoline en Maria Bernadette technisch verouderd. Op termijn (binnen de IHP-periode) geldt dit waarschijnlijk ook voor de SBO De Vliethorst. De gebouwen zijn ook functioneel verouderd.

Ruimtebehoefte

In Leidschendam is een tekort aan onderwijshuisvesting. Op basis van het huidige leerlingenaantal (teldatum oktober 2018) is er een ruimteoverschot van 100 m². Volgens de leerlingenprognose (Pronexus) zal het aantal leerlingen in de kern Leidschendam de komende 15 jaar groeien met ca. 120 leerlingen. Hierdoor zal het ruimteoverschot omslaan in een ruimtetekort van ongeveer 500 m².

Maria Bernadette, De Zonnewijzer, Emmaüs en De Tandem hebben op basis van huidige leerlingenaantallen (teldatum oktober 2018) een ruimtetekort van respectievelijk 95 m² (Maria Bernadette), 171 m² (Zonnewijzer), 264 m² (Emmaüs) en 33 m² (Tandem). Bij implementatie van de volumeafspraken treedt een tekort op bij Maria Bernadette (235 m²), De Zonnewijzer (271 m²), De Wegwijzer (175 m²), De Margriet (184 m²), Emmaüs (119 m²) en De Tandem (370 m²).

Vertaling in projecten

Het streven is om passende huisvesting te realiseren voor de scholen. Scholen die een ruimtetekort hebben krijgen uitbreiding. Schoolgebouwen die technisch en functioneel niet meer voldoen worden gerenoveerd, dan wel worden vervangen.

Dit betekent dat in de IHP-periode 2019-2034:

- De Wegwijzer, De Trampoline en Maria Bernadette vervangende nieuwbouw krijgen, dan wel renovatie. Omdat Maria Bernadette ook een ruimtetekort heeft, zal bij nieuwbouw de school ook worden uitgebreid. Bij De Wegwijzer wordt rekening gehouden met groei. De vervangende nieuwbouw voor De Wegwijzer en De Trampoline was reeds voorzien in het IHP 2015-2018 en is reeds in gang gezet.
- Voor de Zonnewijzer zal worden onderzocht of uitbreiding mogelijk is.
- Rekening wordt gehouden met nieuwbouw van SBO De Vliethorst Deze is waarschijnlijk binnen de IHP-periode technisch verouderd.

Toedeling van projecten naar de categorie

De vervangende nieuwbouw voor De Wegwijzer, De Trampoline en Maria Bernadette zijn al voorzien in de begroting van de gemeente. Daarom vallen zij onder de projecten van Categorie 1 en 2. De vervangende nieuwbouw voor de SBO De Vliethorst is nog niet voorzien in de begroting van de gemeente. Daarom valt dit project onder Categorie 3.

7.4 Stompwijk – benodigde nieuwbouw en uitbreiding in de IHP-periode

Bouwkundige staat gebouwen

De Maerten van den Veldeschool is de enige school in Stompwijk. De school is gehuisvest in het nieuwgebouwde Kulturhus.

Ruimtebehoefte

De Maerten van den Veldeschool heeft een tekort van 106 m² bij de volumeafpraak. Op basis van het huidige aantal leerlingen heeft de school echter geen tekort. De leerlingenprognose laat echter zien dat de school verder zal groeien naar het leerlingenaantal uit de volumeafpraak. Als de groei van het aantal leerlingen conform de volumeafpraak wordt gerealiseerd, zal worden bekeken of een herschikking kan plaatsvinden binnen het bestaande gebouw.

Vertaling in projecten

De Maerten van den Veldeschool is passend gehuisvest in het Kulturhus. Het Kulturhus is nieuw en er is vooralsnog geen ruimtetekort voor de school.

8 Financiering & Planning

Dit hoofdstuk geeft voor de categorieën uit hoofdstuk 7 aan wat de benodigde investeringen zijn en welke planning daarbij hoort. Het college van B&W en de gemeenteraad moeten zich nog uitspreken over een deel van deze investeringen.

Om te komen tot toekomstbestendige huisvesting bij volumeafspraken zijn investeringen in de periode tot en met 2032 nodig bij de volgende scholen: De Trampoline, De Vijverhof, De Wegwijzer, Maria Bernadette, Montessori NV&R, Pius X, Driemaster en, indien ruimtelijk mogelijk, bij De Zonnewijzer. Daarnaast

dient rekening te worden gehouden met uitbreiding van De Cascade en vervangende nieuwbouw voor Essesteijn, Montessori NV&R, De Parachute en SBO De Vliethorst. De projecten zijn ingedeeld in 3 categorieën (zie H7).

8.1 Categorie 1: Realisatie passende huisvesting 2019-2023

Projecten in categorie 1 zullen in de periode 2019-2023 worden uitgevoerd. De nieuwbouw voor Pius X, De Vijverhof, De Wegwijzer en De Trampoline was reeds opgenomen in het vorige IHP (planvorming IHP 2015-2018). De beperkte aanpassing van Montessori NV&R was reeds opgenomen in het vorige IHP (planvorming IHP 2015-2018). De projecten Pius X, De Wegwijzer en De Trampoline zijn reeds in uitvoering. Voor de projecten Pius X en De Wegwijzer is de gemeente bouwheer. Voor toelichting op de projecten en de planning daarvan zie het gemeentelijke projectenboek: <https://www.lv.nl/projectenboek>.

De investeringen voor de projecten in categorie 1 zijn al opgenomen in de begroting van de gemeente. Voor de begroting van de gemeente zie: <https://www.lv.nl/gemeentebegroting-en-jaarstukken>. Voor de bijlage met de Meerjaren Investeringsplanning zie: <https://leidschendam-voorborg.begroting-2019.nl/p3036/meerjaren-investeringsplan-2019-2022-details>.

Voorburg					Onderwijs	Welzijn	Totaal	
Bestuur	School	Oplevering	Voorziening	Leerlingen *)	BVO	BVO	BVO	Investering
Panta Rhei	Pius X	2021	Nieuwbouw school	360	1.810	90	1.900	zie Meerjaren Investeringsplanning gemeente
		2021	Nieuwbouw gymzaal		455		455	
Lucas Onderwijs	De Vijverhof	2023	Nieuwbouw/renov.	240	1.410	90	1.500	
		2022	Nieuwbouw gymzaal		455		455	
St. Montessori NV&R	Montessori NV&R	2023	Beperkte aanpas/uitbr.	400	230		230	
Leidschendam					Onderwijs	Welzijn	Totaal	
Bestuur	School	Oplevering	Voorziening	Leerlingen *)	BVO	BVO	BVO	Investering
Panta Rhei	De Wegwijzer	2020	Nieuwbouw school	320	1.810	90	1.900	zie Meerjaren Investeringsplanning gemeente
		2020	Nieuwbouw gymzaal		455		455	
Lucas Onderwijs	De Trampoline	2020	Nieuwbouw school	240	1.480	90	1.570	

*) Leerlingenaantal op basis van volumeafpraak

Tabel 21: Benodigde investeringen voor uitvoering van projecten uit Categorie 1.

8.2 Categorie 2: Realisatie passende huisvesting 2024-2025

Projecten in categorie 2 zullen in de periode 2024-2025 worden uitgevoerd.

De investeringen voor dit project is reeds opgenomen in de begroting van de gemeente. Voor de begroting van de gemeente zie: <https://www.lv.nl/gemeentebegroting-en-jaarstukken>. Voor de bijlage met de Meerjaren Investeringsplanning zie: <https://leidschendam-voorborg.begroting-2019.nl/p3036/meerjaren-investeringsplan-2019-2022-details>.

Leidschendam					Onderwijs	Welzijn	Totaal	
Bestuur	School	Oplevering	Voorziening	Leerlingen *)	BVO	BVO	BVO	Investering
Panta Rhei	Maria Bernadette	2023	Nieuwbouw school	280	1.610		1.610	zie Meerjaren Investeringsplanning gemeente
		2023	Nieuwbouw gymzaal		455		455	
Lucas Onderwijs	Driemaster	**))	Nieuwbouw school	280	1.610	180	1.790	
Leidschendam					Onderwijs	Welzijn	Totaal	
Bestuur	School	Oplevering	Voorziening	Leerlingen *)	BVO	BVO	BVO	Investering
Lucas Onderwijs	Uitbreiding Zonnewijzer	***)						

*) Leerlingenaantal op basis van volumeafsprake

**) Gedeeltelijke nieuwbouw (oude gebouwdeel)

***) Mogelijkheid tot uitbreiding met 270 m² wordt onderzocht

Tabel 22: Benodigde investering voor uitvoering van projecten uit Categorie 2.

8.3 Categorie 3: Realisatie passende huisvesting 2026-2032 – voorlopige lijst

De projecten in categorie 3 vormen een voorlopige lijst. De noodzaak voor nieuwbouw zal worden bepaald op basis van een nadere scan van functionaliteit en technische staat. Op basis hiervan zal een prioritering worden gemaakt die in het volgende IHP geagendeerd zal worden. Uitvoering van deze projecten zal na 2025 worden ingepland.

Voorburg					Onderwijs	Welzijn	Totaal	
Bestuur	School	Oplevering	Voorziening	Leerlingen *)	BVO	BVO	BVO	Investering
St. Montessori NV&R	Montessori NV&R		Nieuwbouw school	400	2.220	180	2.400	4.290.000
Panta Rhei	Essesteijn		Nieuwbouw school	480	2.620		2.620	4.660.000
Panta Rhei	Parachute		Nieuwbouw school	200	1.210	180	1.390	2.640.000
			Nieuwbouw gymzaal		455		455	990.000
Lucas Onderwijs	Cascade		Uitbreiding school	360	220		220	340.000
Leidschendam					Onderwijs	Welzijn	Totaal	
Bestuur	School	Oplevering	Voorziening	Leerlingen	BVO	BVO	BVO	Investering
Lucas Onderwijs	SBO de Vliethorst		Nieuwbouw school	135	1.340		1.340	2.680.000
Totaal					8.065	360	8.425	15.600.000

*) Leerlingenaantal op basis van volumeafspraken

Tabel 23: Benodigde investeringen voor uitvoering van projecten uit Categorie 3.

8.4 Tijdelijke huisvesting tijdens nieuwbouw/verbouwing

Bij nieuwbouw en renovatie is voor scholen tijdelijke huisvesting op de Oranje Nassastraat in Voorburg beschikbaar.

9 Vooruitblik

Met de realisatie van de projecten uit Categorie 1 en 2 wordt de ambitie van het IHP 2015 voortgezet. Door deze investeringen blijft de gemiddelde leeftijd van de onderwijsgebouwen in de gemeente ongeveer gelijk (26 jaar). Het landelijke gemiddelde is 35 jaar.

De projecten uit Categorie 3 geven aan welke gebouwen mogelijk aanmerking komen voor nieuwbouw in de periode tot 2032.

In 2032 hebben De Emmaus en de Tandem (bouwjaar 1985) een leeftijd bereikt van 47 jaar. De bouwkundige staat van deze gebouwen geven nu nog geen aanleiding tot vervanging. Mogelijk dat dit inzicht bij de volgende actualisatie van het IHP is veranderd.

Bijlage I – Capaciteitsgegevens gebouwen

1. Voorburg Noord

Bestuur	School	Adres
Panta Rhei	De Parachute	Van Lodensteijnstraat 6

Onderwijs: Capaciteit in 2019

Netto BVO	Kelder	Verhuur	Bruto BVO
1.402	0	180	1.582

2. Bovenveen

Bestuur	School	Adres
Lucas	De Driemaster (dis.)	Spinozalaan 175

Onderwijs: Capaciteit in 2019

Netto BVO	Kelder	Verhuur	Bruto BVO
1.818	42	89	1.949

3. Voorburg West

Bestuur	School	Adres
Lucas	Groen van Prinsterer	Paradijsstraat 51
Panta Rhei	Pius X	Heeswijkstraat 2
		Totaal

Onderwijs: Capaciteit in 2019

Netto BVO	Kelder	Verhuur	Bruto BVO
2.033	0	94	2.126
1.900	0	90	1.990
3.933	0	184	4.116

4. Voorburg Midden en Oud

Bestuur	School	Adres
Lucas	Cascade (Dijsselbloem)	Delflandlaan 6
Lucas	De Vijverhof	Vijverhof 7
Panta Rhei	Prof. Casimir	Van Deventerlaan 16
Panta Rhei	St. Maartensschool	Wijkerlaan 10
Panta Rhei	De Lusthof	Lusthofstraat 7-13
Montessori NV&R	Nieuw Vreugd & Rust	Montessoristraat 1
		Totaal

Onderwijs: Capaciteit in 2019

Netto BVO	Kelder	Verhuur	Bruto BVO
1.800	0	0	1.800
1.320	94	84	1.498
1.512	47	101	1.660
1.883	0	0	1.883
2.737	0	0	2.737
2.156	0	194	2.350
11.408	141	379	11.928

5. Essesteijn

Bestuur	School	Adres
Panta Rhei	Essesteijn	Elzendreef 4

	Voorburg BO	Totaal
--	-------------	--------

6. Damsigt e.o.

Bestuur	School	Adres
Panta Rhei	Maria Bernadette	Van Ruysdaellaan 91

7. Leidschendam Zuid e.o.

Bestuur	School	Adres
Lucas	De Zonnewijzer	Rijnlandstraat 159
Panta Rhei	De Wegwijzer	De Tol 251
		Totaal

8. De Heuvel/Amstelwijk

Bestuur	School	Adres
Panta Rhei	De Margriet	Dobbelaan 9

9. De Zijde/Duivenvoorde/Park Veursehout

Bestuur	School	Adres
Lucas	De Trampoline	De Haar 200

10. De Prinsenhof

Bestuur	School	Adres
Panta Rhei	De Springplank	Prinsenhof 4b

Onderwijs: Capaciteit in 2019

Netto BVO	Kelder	Verhuur	Bruto BVO
2.749	0	0	2.749

Onderwijs: Capaciteit in 2019

Netto BVO	Kelder	Verhuur	Bruto BVO
21.317	183	748	22.247

Onderwijs: Capaciteit in 2019

Netto BVO	Kelder	Verhuur	Bruto BVO
1.373	0	0	1.373

Onderwijs: Capaciteit in 2019

Netto BVO	Kelder	Verhuur	Bruto BVO
1.136	0	0	1.136
1.635	0	90	1.725
2.771	0	90	2.861

Onderwijs: Capaciteit in 2019

Netto BVO	Kelder	Verhuur	Bruto BVO
1.022	0	90	1.112

Onderwijs: Capaciteit in 2019

Netto BVO	Kelder	Verhuur	Bruto BVO
1.480	0	90	1.570

Onderwijs: Capaciteit in 2019

Netto BVO	Kelder	Verhuur	Bruto BVO
1.223	0	0	1.223

11. 't Lien/De Rietvink

Bestuur	School	Adres
Lucas	De Emmaüs	Leenkamp 15
Panta Rhei	De Tandem	Leenkamp 7-9
		Totaal

Onderwijs: Capaciteit in 2019

Netto BVO	Kelder	Verhuur	Bruto BVO
2.697	0	223	2.920
1.440	0	0	1.440
4.137	0	223	4.360

	Leidschendam BO	Totaal
--	-----------------	--------

Onderwijs: Capaciteit in 2019

Netto BVO	Kelder	Verhuur	Bruto BVO
12.006	0	493	12.499

12. Stompwijk

Bestuur	School	Adres
Panta Rhei	Maerten v.d. Veldeschool	Dr. van Noortstr. 90-92

Onderwijs: Capaciteit in 2019

Netto BVO	Kelder	Verhuur	Bruto BVO
1.100	0	90	1.190

	Leidschendam-Voorburg BO	Totaal
--	--------------------------	--------

Onderwijs: Capaciteit in 2019

Netto BVO	Kelder	Verhuur	Bruto BVO
34.416	183	1.415	36.013

Bestuur	School	Adres
Panta Rhei	SBO De Vliethorst	Pr. Carolinalaan 1

Netto BVO	Kelder	Verhuur	Bruto BVO
1.131	0	0	1.131

Bij de capaciteitsgegevens van gebouwen wordt voor De Wegwijzer, Pius X en De Trampoline uitgegaan van de nieuwe situatie – dus dat deze scholen zijn opgeleverd.

Bijlage II – Leerlingenprognose BO-scholen

		Leerlingenaantal			
		Teldatum < > Prognose			
Kern	BO-School	2019	2020	2025	2030
Voorburg Noord	De Parachute	196	194	195	191
Bovenveen	De Driemaster	240	239	229	229
Voorburg West	Groen van Prinsterer	334	344	339	332
	Pius X	332	340	331	333
Voorburg Midden	Cascade (De Dijsselbloem)	318	318	311	308
	De Vijverhof	254	256	243	240
	Prof. Casimir	242	240	222	219
	St. Maartens	333	338	332	332
	De Lusthof	511	510	487	478
	Mont. School Vreugd en rust	406	410	401	397
Essesteijn	Essesteijn	491	499	497	490
Voorburg BO Totaal		3.657	3.688	3.587	3.549
Damsigt	Maria Bernadette	252	255	252	252
Leidschendam Zuid	De Zonnewijzer	220	226	229	232
	De Wegwijzer	243	246	280	284
Heuvel/Amstelwijk	De Margriet	115	115	121	122
Zijde/ Duivenvoorde	De Trampoline	246	245	252	252
Prinsenhof	De Springplank	171	170	167	164
't Lien, De Rietvink	Emmaüs	549	558	582	588
	De Tandem	253	262	286	285
Leidschendam BO Totaal		2.049	2.077	2.169	2.179
Stompwijk	Maerten v.d. Velde	164	161	177	193
L'dam-Voorb. Totaal	Totaal	5.870	5.926	5.933	5.921
Bron: Prognose PO (Pronexus, 18 mrt 2019)					
	SBO De Vliethorst	135	135	135	135

Bijlage III – Ruimtebehoefte BO-scholen

		Teldatum < > Prognose							
Wijk	Scholen	BVO	2019	2020	2025	2030	2020	2025	2030
Voorburg Noord	De Parachute	1.402	1.186	1.176	1.181	1.161	226	221	241
Bovenveen	De Driemaster	1.818	1.407	1.402	1.352	1.352	416	466	466
Voorburg West	Groen van Prinsterer	2.033	1.880	1.930	1.905	1.870	102	127	163
	Pius X	1.900	1.870	1.910	1.865	1.875	-10	35	25
Voorburg Midden	Cascade (Dijsselbloem)	1.800	1.800	1.800	1.764	1.749	0	36	51
	De Vijverhof	1.320	1.478	1.488	1.422	1.407	-168	-102	-87
	Prof. Casimir	1.512	1.417	1.407	1.317	1.302	105	195	210
	St. Maartens	1.883	1.875	1.900	1.870	1.870	-17	13	13
	De Lusthof	2.737	2.770	2.765	2.650	2.604	-28	87	133
	Montessori NV&R	2.156	2.242	2.262	2.217	2.197	-106	-61	-41
Essesteijn	Essesteijn	2.749	2.670	2.710	2.700	2.665	39	49	84
Voorburg BO Totaal		21.310	20.595	20.751	20.243	20.051	559	1.067	1.258
Damsigt	Maria Bernadette	1.373	1.468	1.483	1.468	1.468	-110	-95	-95
Leidschendam Zuid	De Zonnewijzer	1.136	1.307	1.337	1.352	1.367	-201	-216	-231
	De Wegwijzer	1.635	1.422	1.437	1.608	1.629	198	27	6
Heuvel/Amstelveen	De Margriet	1.022	778	778	809	814	244	213	208
Zijde/ Duivenvoorde	De Trampoline	1.480	1.437	1.432	1.468	1.468	48	12	12
Prinsenhof	De Springplank	1.223	1.060	1.055	1.040	1.025	168	183	198
't Lien, De Rietvink	De Emmaüs	2.697	2.961	3.007	3.127	3.158	-310	-430	-461
	De Tandem	1.440	1.473	1.518	1.639	1.634	-78	-199	-194
Leidschendam BO Totaal		12.006	11.906	12.047	12.510	12.560	-41	-504	-554
Stompwijk	Maarten v.d. Velde	1.100	1.025	1.010	1.090	1.171	90	10	-71
L'dam-Voorb. Totaal		34.416	33.526	33.808	33.843	33.783	608	573	633

Bron: Prognose PO (Pronexus, 18 mrt 2019)

^{*)} Bij bepaling van ruimtebehoefte is aan De Driemaster een vaste voet van 200 m² toegerekend.

^{**)} Na realisatie nieuwbouw.

Samenstelling:

Ir. O. Martens

A. de Jong

E. Vogelaar

VastgoedDialoog, Rotterdam

Postbus 475 - 3000 AL Rotterdam

010 - 477 45 93

info@vastgoeddialoog.nl

www.vastgoeddialoog.nl